

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, O. P. S., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Studená válka

Autor práce: Hanuš Tejkal
Studijní obor: Bezpečnostně právní činnost
Forma studia: Prezenční
Vedoucí práce: Mgr. Štěpán Strnad
Katedra: Katedra právních oborů a bezpečnostních studií

2011

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Souhlasím, aby má práce byla uložena v knihovně Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích a zpřístupněna ke studijním účelům.

Děkuji vedoucí bakalářské práce Mgr. Štěpánu Strnadovi za cenné rady,
připomínky a metodické vedení práce

Abstrakt

TEJKAL, H. Studená válka: bakalářská práce. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, o. p. s. 2010. Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Štěpán Strnad.

Klíčová slova: Studená válka, válka, politika, Josif Stalin, Sovětský svaz, komunismus, demokracie, revoluce, Rada vzájemné hospodářské pomoci, NATO, Varšavská smlouva

Bakalářská práce se zabývá začátkem a příčinami Studené války.

Začátek práce se snaží vysvětlit pojem Studená válka a válka v obecném smyslu, která má mnoho různých definicí.

Teoretická část práce obsahuje rozšiřování komunismu hlavně v Evropě a důvody Stalina, proč rozšiřoval komunismus ve státech, které sousedí se Sovětským svazem. Další téma, které je v této bakalářské práci řešeno, je charakteristika RVHP. V této kapitole je rozebrána historie a hlavně důvod vzniku této hospodářské organizace.

V poslední kapitole jsou popsány dvě vojenské organizace- NATO a Varšavská smlouva.

Závěr této bakalářské práce obsahuje shrnutí celé této práce.

Abstract

TEJKAL H. The Cold War: Bachelor thesis. České Budějovice: College of European and Regional Studies, o. p. s., 2010.

Supervisor: Mgr. Štěpán Strnad.

Keywords: The Cold War, War, Policy, Josif Stalin, Soviet Union, Communism, Democracy, Revolution, Counsel of Mutual Economic Assistance, NATO, Warsaw Pact

This bachelor thesis deals with the start and causes of The Cold War.

The beginning of this bachelor thesis given definition and meaning of The Cold War and a normal war.

The theoretical part of this thesis contains spreading of communism mainly in the Europe and reasons of Stalin why disseminating communism in the states, which border with Soviet Union. The next topic, which is in this bachelor thesis is the characterization of Counsel of Mutual Economic Assistance. In this chapter is explicated history of Counsel of Mutual Economic Assistance and her mainly reason of creation.

In last chapter are characterized two army organizations- Nato and Warsaw Pact.

In conclusion of this bachelor thesis contains the summary of this bachelor thesis and my personal opinion.

Obsah

ABSTRAKT	4
ABSTRACT	5
OBSAH	5
ÚVOD	7
1 DEFINICE A VÝZNAM POJMU STUDENÉ VÁLKY	7
1.1 Příklady různých definic Studené války a války v obecném smyslu.....	8
2 ROZŠIŘOVÁNÍ KOMUNISMU PO DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLCE	10
2.1 Začátek rozšiřování komunismu.....	13
2.2 Komunistický monopol moci.....	26
3 RADA VZÁJEMNÉ HOSPODÁŘSKÉ POMOCI	31
4 NATO A VARŠAVSKÁ SMLOUVA	38
4.1 NATO.....	38
4.2 Varšavská smlouva.....	40
ZÁVĚR	42
SEZNAM LITERATURY	44
SEZNAM ELEKTRONICKÝCH ZDROJŮ	44

Úvod

Hlavním cílem této bakalářské práce je popis začátku studené války v Evropě. Jak se komunisté po Druhé světové válce dostali k moci například v Polsku, Maďarsku, Rumunsku, Československu, ale i třeba v Jugoslávii či Bulharsku. Definovat začátek studené války je nesmírně obtížné, ale obecně je chápán jako období od konce Druhé světové války do roku 1989.

V této práci se bude řešit samotný pojem studená válka, protože tato část světových dějin potřebuje vysvětlení pro lepší porozumění. Tomuto tématu bude věnována celá kapitola této práce. Budou zde rozebrány různé možnosti teorií, které se snaží vysvětlit, co to vlastně byla studená válka.

Dalším cílem bude rozbor událostí, a organizací studené války, které jsou svoji podstatou důležité pro pochopení studené války, hlavně mezi lety 1945 až 1950.

Budou uváděny některé organizace ve studené válce, jako například Balkánská federace, kterou chtěl vytvořit hlavní představitel jugoslávských komunistů Tito. Další organizací je RVHP ve východním bloku, která vznikla po Balkánské. Cíl a účel nebyl až tak hospodářský nebo ekonomický či humanitární jak tvrdili sověští zakladatelé, ale čistě politický pro zvětšení politické moci Sovětského svazu.

Vojenské organizace, NATO a Varšavská smlouva, neboť tyto dvě vojenské organizace jsou charakteristickým znakem studené války, protože asi největším znakem studené války byla neustálá hrozba nového celosvětového vojenského konfliktu, kterému by mu tyto dvě organizace vévodily.

V této práci budou popsány pouze organizace, které vznikly v Evropě (s malou výjimkou NATO)..

Práce shrnuje určité zpracování na základě nových informací a zkušeností, které byly zjištěny při studiu a zpracování této práce.

1 Definice a význam pojmu Studená války

Novodobá dějinná událost, kterou nazýváme Studená válka, se stala běžným slovním spojením, které používá jak běžná laická veřejnost, tak odborníci z různých vědních oborů. Studená válka se stala předmětem zájmu mnoha vědních disciplín a oborů, jako například politologie, ekonomie sociologie, psychologie, historie, vojenské strategie, atd.

Avšak pojem Studená válka trpí často značnou neurčitostí, každá vědní disciplína či vědní obor ji definuje jinak. A zároveň v mnoha vědních disciplínách či oborech se velice často odborníci neshodnou na společné definici ani v rámci jednoho oboru. Proto vzniklo mnoho druhů definic, například sociologická, vojenská, politická a další druhy výkladů, proto veřejnost začala používat tento pojem spíše intuitivně než obrazně.

Dále je ještě opomenuto, že ještě ani není přesně stanoven začátek a konec Studené války, mnoho vědců a jiných myslitelů má spoustu svých vlastních definic časového ohraničení této části dějin. Někteří badatelé se totiž například domnívají, že Studená válka má počátky už v roce 1917, od doby, kdy byla v tehdejší carské Rusku provedena bolševická revoluce¹. Další badatelé se zase domnívají, že začátkem Studené války bylo svržení atomových pum na Nagasaki a Hirošimu², jiní zase tvrdí, že Studená válka začala v roce 1947 po projevu amerického prezidenta Harryho S. Trumana, když světu představil směr budoucí politiky Spojených států takzvanou Trumanovu doktrínu³ a někteří si myslí, že má začátek Studená válka už v roce 1943, když proběhla konference v Teheránu.⁴

1.1 Příklady různých definic Studené války a války v obecném smyslu

Například Norman Friedman, americký vojenský analytik má hned tři definice studené války: 1) bojem Západu proti sovětskému pokusu o ovládnutí světa, 2) zápasem o nadvládu nad Evropou, 3) třetí světovou válkou, která postupovala jen velmi pomalu, a která s sebou přinesla poměrně málo skutečných bojů.

Jedna z možných definic Studené války tvrdí, že studená válka je vlastně spor nebo konflikt mezi státy nebo organizacemi klidně, při kterém není použita vojenská síla. Jde tedy o konflikt čistě politický či ekonomický. Podstatou tohoto všeho je vzájemná nedůvěra, nepřátelství (pouze však na politické či ekonomické úrovni), podezřívavost, kladení si navzájem překážek atd.⁵

¹ Mach V., Totalita, *Říjnová revoluce v Rusku* [online], [Citováno 2.8 2010], Dostupné na: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/vrsr.php>

² ČT24, Česká televize 24 [online], *Nagasaki-druhý cíl po Hirošimě*, [Citováno 2.8 2010], Dostupné na: <http://www.ct24.cz/svet/24837-nagasaki-druhy-cil-po-hirosime/>

³ Veselý Z., Vysoká škola ekonomická, *Světová politika 20. století v dokumentech (1945-1990)* [online] Praha 2001, strana 58-63, [citováno 12.4 2010] Dostupný na: <http://smsjm.vse.cz/wp-content/uploads/2008/10/sp15.pdf>

⁴ Fortuna Print, *Kronika lidstva*, Praha 1992, ISBN-80-7153-039-5 strana 954

⁵ Norman F., *Studená válka* [online], [citováno 12.4 2010], Dostupné na: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:0ctQ4UWI2kgJ:www.fronta.cz/kniha/friedman-studena-valka+definice+studen%E9+v%E1lky&cd=1&hl=cs&ct=clnk&gl=cz&lr=lang_cs

Definice a význam války (válečného konfliktu)

- Sociologická definice říká, že: válka je vyhoceným a násilným projevem sociálního konfliktu. Konflikt je přítomen v každém meziosobním či meziskupinovém vztahu. Konflikt je vztah, v němž je určitý jedinec či identifikovatelná, zřetelně vymezená skupina jedinců (definovaná tribuně /kmenově, etnicky, jazykově, kulturně, nábožensky, sociálně, ekonomicky, politicky či jinak), ve vědomé opozici k jinému jedinci /jedincům/ či skupině /skupinám, že jejich zájmy a cíle jsou protichůdné, neslučitelné, vzájemně se vylučují.
- Politicko-filozofická definice: Myslitelem, který jako první systematicky zpracoval teorii války jako jevu, který je neoddělitelně spjat s určitými předpoklady společenské organizace, byl Carl von Clausewitz. Jeho pojednání O válce je jedním z klasických a dodnes vlivných děl politické filozofie. Clausewitz zformuloval tezi o podřízenosti války politickým cílům a zároveň vyslovil požadavek studovat válku v rámci širšího sociálně-politického kontextu či struktury. Jeho práce je dodnes základním kamenem západního myšlení o válce a zároveň ústředním referenčním bodem všech teorií války. Lze ji bezvýhradně přijmout či jednoznačně odmítnout, nelze ji však ignorovat. Clausewitz chápe válku jako akt násilí s cílem přinutit protivníka, aby se podřídil naší vůli.
- Kvantitativní definice: V rámci snah statisticky zachytit a kvantifikovat ozbrojené konflikty a jejich rozsah, vznikla definice, kterou mimo jiné používá jeden z nejspolehlivějších a nejúplnějších zdrojů informací o současných problémech války a bezpečnosti, jímž je ročenka Stockholmského institutu mezinárodního mírového výzkumu (Stockholm International Peace Research Institute. zkr. SIPRI). Ozbrojený konflikt je dělen podle počtu ztrát na životech za určité časové období do tří kategorií
 1. Malý ozbrojený konflikt (angl. minor armed conflict) - během jednoho každého roku konfliktu zahyne v boji více než 25 osob; v průběhu celého konfliktu méně než 1000 osob.
 2. Střední ozbrojený konflikt (angl. intermediate armed conflict) - během jednoho každého roku konfliktu zahyne více než 25 a méně než 1000 osob; v průběhu

celého konfliktu více než 1000 osob.

3. Válka - nejméně 1000 obětí v každém roce konfliktu.

- Mezinárodněprávní definice: Současná standardní mezinárodněprávní definice, která implicitně vychází z Clausewitzova pojetí války. Válka, uvádí učebnice mezinárodního práva veřejného, je výsadním právem státu vést „ozbrojený boj za určité politické cíle zvláště k tomu vybranými a vycvičenými skupinami obyvatel, pomocí zvláštních nástrojů, určených speciálně k vedení tohoto boje“.⁶

Studená válka byla celosvětový konflikt, který by se klidně mohl nazvat Třetí světovou válkou, do ní byla uvržena většina tehdejších států. Její rozdíl spočíval v tom, že se nejednalo pouze o vojenský konflikt, ale také o politický, sociální či ekonomický. Kdy na jedné straně proti sobě stály státy NATA a USA a Varšavské smlouvy a Sovětského svazu na straně druhé, z ekonomického proti sobě stála z východního bloku RVHP a na druhé straně to byly organizace jako ESUO, EHS a EUROATOM, ze kterých se později stala Evropská unie. Ze sociálního hlediska to byl boj ze socialistické či komunistické strany za třídní spravedlivou společnost a na druhé straně za zachování demokracie a svobody. Z politického hlediska to byl konflikt mezi západní demokracií a komunismem a lidovými demokraciemi na východě.

2 Rozšiřování komunismu po Druhé světové válce

V této kapitole se bude chronologicky popisovat a seřazovat nejdůležitější události, způsoby a mechanismy, kterými se začal komunismus rozšiřovat v Evropě po Druhé světové válce. Také zde budou popisovány nejdůležitější osobnosti, jejich způsoby politiky či pohnutek a důvodů, které je k nim vedly. Bude zde vysvětleno, jak bylo možné, že se svět téměř na šedesát let rozdělil na dvě poloviny, ale hlavně, jak tady to rozdělení světa začalo. V této kapitole se budou popisovat události, které se odehrávaly hlavně mezi lety 1945 až 1948 v Evropě, hlavně v té východní a střední, ale bude zmíněna okrajově i ta západní a samozřejmě nebude zapomenuto na události, které se odehrávaly v Sovětském svazu. Například zde bude popsáno, jaké měl úmysly

⁶ Šedivý J., *Válka* [online], [citováno 12.4 2010] Dostupné na: www.kap.zcu.cz/opory/studijni_texty/kniha_stat_prostor/kap-Sedivy.doc

Sovětský svaz a hlavně Stalin se státy, které s ním sousedily. S čím vším a jak se musel vypořádat komunismus, aby ovládl například Československo, Rumunsko, Maďarsko, Polsko a další státy. Proč se komunismus neuchytil například ve Francii či Itálii, ale také se bude řešit, jaké problémy dělali někteří komunisté Stalinovi. Například Tito a jeho zahraniční politika, která ohrožovala samotný kult osobnosti Stalina. Také se bude řešit, jak si Moskva chce a jak si nakonec udělala politický monopol v rámci Východního bloku. Avšak hlavním poselstvím této kapitoly je popsat, jak bylo možné, že se k moci dostali komunisté v jednotlivých zemích tak rychle a v mnoha případech velice snadno za pomoci násilí a proč tenkrát nezasáhly západní demokratické státy. Proto je nutné a důležité se tuto otázku pokusit vysvětlit. Také bude v této kapitole zmíněna samozřejmě Druhá světová válka. Tato největší válka ve světových dějinách, je předebranou pro Studenou válku. Důvodů, proč tomu tak je, je hned několik, například když se scházeli hlavní představitelé protihitlerovské koalice (Stalin, Churchill a Roosevelt) za Druhé světové války, mezi nimi vznikalo určité napětí či rivalita, hlavně mezi Churchillem a Stalinem, Churchill od samého počátku Stalinovi nevěřil. Toto všechno by se mělo řešit v této kapitole této bakalářské práce.

„Tahle válka není jako ty minulé. Každý, kdo obsadí nějaké území, vnutí mu také svůj Společenský systém. Každý prosazuje svůj systém tam, kam až jeho armáda dokáže postoupit. Jinak to ani nemůže být.“⁷

Stalin

Stalin však nebyl první ani poslední, kdo tato slova dokázal realizovat. Druhá světová válka v žádném případě nebyla prvním evropským ozbrojeným konfliktem, ve kterém vojenské úspěchy rozhodovaly o tom, jaké „náboženství“ budou vyznávat jeho poddaní. Důkazem tohoto všeho byla už například Francouzská revoluce. Když Napoleon Bonapart se svými armádami dobyl některé z mnoha území, okamžitě začal prosazovat na tomto území reformy ve stylu Francouzské revoluce. Byly to zcela nové politické, sociální či institucionální reformy pro dobyté státy, ale Francouzi dělali změny i co se týče kalendáře či dokonce zavedli jednotnou základní jednotku vah, která do té doby trpěla velikou neurčitostí, protože každá země měla svůj systém.

Avšak slova Stalina byla jasná, protože je Stalin říkával dlouho předtím, než ovládl Východní Evropu. Druhou světovou válku vedli Sověti z mnoha důvodů. Prvním

⁷ Judt T., *Poválečná Evropa Dějiny od roku 1945*, Nakladatelství Slovart, s. r. o., V Praze roku 2008, ISBN 978-80-7391-025-9, strana 130

z nich byla obnova moci z dob carského Ruska. Druhým důvodem byla samozřejmě obrana Ruska proti vpádu nacistů v roce 1941⁸. Avšak tento důvod je dodnes trochu sporný, protože existují teorie, že Hitler napadl Stalina ne z důvodu dobytí Ruska, ale z právě opačného důvodu. Údajně chtěl totiž Stalin napadnout Hitlera jako první, jsou to však pouze teorie, na které neexistují fyzické důkazy⁹. Posledním důvodem bylo zajištění západních hranic Ruska, státy od Finska na severu k Jugoslávii na jihu tvořily malé, většinou slabé státy, jejichž politické systémy (s výjimkou Československa) jednotně k Sovětskému svazu zaujímal nepřátelský postoj. Byly to hlavně státy, které odedávna sousedily, či dokonce byly pod nadvládou Ruska, jako například Polsko, Maďarsko či Rumunsko. Tyto státy trvale považovaly Rusko, a v něm jakýkoliv systém, za hrozbu a nepřítele a také podle toho k němu přistupovaly. Stalin chtěl proto nastolit takový režim v těchto zemích, který nebude ohrožovat bezpečí Ruska.

Když Stalin začal sjednocovat systémy těchto zemí s tím sovětským, což od počátku chtěl a měl v úmyslu, začaly se objevovat problémy, jak to uskutečnit. Na začátku se zdál být jednoduchý, politici v zemích jako Maďarsko a Rumunsko, kvůli jejich neschopnosti, zkorumpovanosti či jiným nedostatkům, se netěšili velké oblibě. Proto se zdálo, že jejich odstranění, násilné či nenásilné nebude až tak veliký problém. K tomu měli sověti výhodu v tom, že v některých zemích vítali sovětská vojska jako záchranu a posly lepších časů. Paradoxem je, že před sovětskými vojsky to byla armáda nacistického Německa, která byla místními brána za zachránce.

Hlavním problémem při nastolování sovětského režimu v těchto zemích bylo, že Sovětský svaz neměl žádné nástroje k ovlivňování vnitřní politiky těchto států, kromě svých mohutných armád na jejich půdě, které o pár let později hrály důležitou roli například při potlačení Maďarského povstání. Ve většině zemí této části Evropy, bylo komunistické hnutí zakázáno, a proto se nemohlo veřejně angažovat. Ale i když mohlo legálně fungovat v rámci ústavy některých států, nemělo téměř žádný význam, protože jejich, fundamentální a přesné dodržování příkazů z Moskvy zavinilo, že nemělo téměř žádnou veřejnou podporu, a proto nemělo téměř žádný politický význam, na kterém by mohli Sověti stavět svoji revoluci. Navíc komunistické strany ještě více oslabily, když Moskva dala v jejich čistkách komunistických stran vyvraždit nebo zatknout většinu svých členů v bratských komunistických stranách v mnoha státech východní a střední Evropy. Nejvíce postiženou komunistickou stranou byla samozřejmě polská, která byla

⁸ Service R., *Soudruzi*, Nakladatelství Argo, Praha 2009, ISBN 978-80-257-0105-8, strana 192

⁹ Danics Štefan, Vysoká škola evropských a regionálních studií, přednáška *Bezpečnostní politika ve veřejné správě*, 2010

vyhlazena téměř do posledního člena. Není divu, že Poláci se báli Sovětů, když vzpomeneme třeba na tři dělení Polska nebo na masakr u Katyně.

Situace komunistických stran po Druhé světové válce nebyla dobrá, například v Maďarsku měla komunistická strana jen 4000 členů, což bylo na Maďarsko velice málo¹⁰. V Rumunsku měla hlavní představitelka tamějších komunistů Ana Paukerová stranu, která měla v dvacetimilionové zemi asi tisíc členů. A v Bulharsku nebyla pro komunisty situace o nic lepší. Jedině v Československu a Jugoslávii měli komunisté docela dobrou volební základnu. V Československu z důvodu, že v roce 1939, po Mnichovském diktátu a zradě západních spojenců, nás chtěl jediný Sovětský svaz bránit. Pravděpodobně to byl pouhý politický populismus Stalina, v té době neměli Sověti žádnou možnost, jak nám vojensky pomoci. V Jugoslávii se tamější komunistická strana dokázala ztotožnit s vítězným komunistickým hnutím.

2.1 Začátek rozšiřování komunismu

Politika Stalina při nastolování komunismu v Evropě byla dobře připravená a vypracovaná, Stalin musel udržovat dobré vztahy se západními mocnostmi, jako byla Velká Británie, Francie. Stalin proto použil už dobře vyzkoušenou taktiku vytváření takzvaných Lidových front. Tato taktika se dobře osvědčila ve Španělské občanské válce. Lidové fronty byly koalice komunistů, socialistů a jiných antifašistických stran, měly za úkol odstranit starý režim a demokraticky nastolit komunismus. Měly si při tom počínat opatrně a prezentovat se spíše jako reformalistické než jako revoluční. Takové Lidové fronty vznikly ve všech zemích východní Evropy po Druhé světové válce.

Cíl byl jasný, dosáhnout komunistického převratu, aby to vypadalo demokraticky. Vůdce východoněmeckých komunistů Walter Ulbricht objasnil svým stoupencům, kteří měli v roce 1945 zmatek nad stranickou politikou, těmito slovy: „Je potřeba, aby to vypadalo demokraticky, ale veškerou moc musíme držet v rukou my.“¹¹

Komunisté chtěli udělat převrat, jehož hlavním cílem bylo uchvácení moci. Nešlo o nějakou politiku či státní zřízení, hlavně se dostat k moci a tu si také udržet. Nástrojem, jak tohoto hlavního cíle dosáhnout bylo ovládnutí klíčových ministerstev. Proto se komunisté ve všech koaličních vládách zemí východní Evropy snažili ze všeho nejdříve obsadit tato tři ministerstva. Ministerstvo vnitra, aby mohli ovládat policii a

¹⁰ Judt T., *Poválečná Evropa Dějiny od roku 1945*, Nakladatelství Slovart, s. r. o., V Praze roku 2008, ISBN 978-80-7391-025-9, strana 131

¹¹ Judt T., *Poválečná Evropa Dějiny od roku 1945*, Nakladatelství Slovart, s. r. o., V Praze roku 2008, ISBN 978-80-7391-025-9, strana 132

bezpečnostní služby státu, ale také kvůli novinám, protože toto ministerstvo mělo pravomoc odebrat povolení vydávat noviny nebo je mohlo cenzurovat ve svůj prospěch. Ministerstvo spravedlnosti mělo za úkol hledání válečných zločinců a řídilo soudy a ministerstvo zemědělství, díky kterému získalo mnoho rolníků, ale i jiných lidí na svoji stranu kvůli pozemkové reformě. Ministerstvo mohlo rozdávat půdu. Dále se komunisté dostávali do čela místních obecných a samosprávných celků. Také byli často členy denacifikačních komisí a policejních úřadů.

Komunisté si při obsazování důležitých míst dávali veliký pozor, nesměli podráždit západní spojence, například nechávali post prezidenta, ministra zahraničí či předsedy vlády svým koaličním partnerům. Bylo to dobře promyšleno, i když neměli obsazené tyto vrcholné posty, dokázali řady svých členů mnohonásobně zvětšit. Jedním z hlavních důvodů, proč získávali nové členy bylo, aby komunistické strany kolektivizovaly zemědělství. Dalším důvodem popularity bylo, že se hodně často angažovali v konfiskacích půdy po zrádcích a fašistech. Otázky znárodňování si ještě ponechali do zálohy na rozdíl od svých koaličních partnerů a o socialistickém převratu se skoro vůbec nemluvalo.

Komunisté po Druhé světové válce přiznávali, že chtějí dokončit revoluci, což by vypadalo z pohledu západních, ale i východních států, nebezpečně, avšak tohle všechno prezentovali jako přerozdělení bohatství, zaručení rovnosti a zajištění demokratických práv. Tento přístup jim pomohl získat mnoho podpory nejen u obyčejných lidí, ale i západní státy zůstaly klidné a tímto postupem komunistů se necítily ohroženy.

Až do voleb bylo vše pro komunisty dobré. Ve východním Německu, Maďarsku či v Rakousku nedostali komunisté dostatečný počet hlasů, který potřebovali a který očekávali. Zjistili, že cestou svobodných voleb, i když byli prezentováni jako vítězové Hitlera, nedostanou dostatečný počet hlasů. Sověti ekonomicky i vojensky, ovládali většinu států tehdejší východní a střední Evropy. Nepomohlo jim to volby, jak komunální, tak parlamentní vyhrát, a často se ocitali na straně poražených. Změnili svoji strategii a začali jednat v násilném stylu. Začali provádět pomlouvačné kampaně na své politické rivaly nebo je dokonce fyzicky napadali, zkrátka podobně jako to dělala NSDAP před rokem 1933, kdy dostala k moci Hitlera.¹² Vzhledem k tomu, že ovládala ministerstva vnitra, ale hlavně spravedlnosti, začala je obviňovat jako kolaboranty a

¹² Aykroyd P., *Slavné osobnosti*, nakladatelství Svojtka a Co, Praha 2002, ISBN 80-7237-602-0, strana 158

zrádce. Největším trumfem však byly Lidové milice. Stejně jako SA v Německu dokázaly nastolit atmosféru nejistoty a strachu. Proti takovýmto praktikám neměla opozice velkou naději na úspěch, opoziční politici, kteří nebyli přímo napadeni, se neodvážili zastat svých kolegů. Obávali se, že by je postihl stejný osud. Komunisté často své opoziční konkurenty zavírali do vězení, dokonce sáhli i k popravám. Středové strany, jako byli agráři nebo liberální strany velice rychle odstraněni. Avšak obtížnější překážku komunistickým ambicím představovaly v jednotlivých zemích socialistické a sociálně demokratické strany. Reformní cíle se shodovaly s těmi komunistickými.

Zničit levicové strany, jako byly strany sociálně demokratické, se projevilo jako nesnadný úkol, nejenže se spolu shodovaly ve svém volebním programu, ale měly i podobnou historii z Druhé světové války. Tyto strany byly také úplně stejně omezované a likvidované nacisty jako ty komunistické. Proto je obvinění z kolaborace či velezrady nebylo možné. Navíc, jak se ukázalo ve většině států střední a východní Evropy při poválečných volbách, většina lidí stále přemýšlela spíše socialisticky než komunisticky. Proto se komunisté rozhodli, že se raději k těmto stranám připojí. Komunisté je mohli díky svým Lidovým milicím zničit stejně jako liberály či agráři, ale ale to si komunisté v té době ještě nemohli dovolit.

Způsob, jak dosáhnout spojení s levicovými stranami byl už dávno odzkoušený trik Lenina, který spočíval v tom, že rozdělí socialistické strany na dva tábory na komunistický a na socialistický. Při čemž socialistický později označí za reakcionáře a zpátečníky, kteří skončí v propasti dějin. Ale doba po Druhé světové válce není, jako byla za Lenina. V této době mají velký vliv socialistické levicové strany, na rozdíl od Leninovy doby. Proto se komunistické strany rozhodly, že nabídnou spolupráci v rámci levicové jednoty socialistickým stranám, ale pod patronátem komunistů z Moskvy. Mnozí socialisté ve střední a východní Evropě se tímto řešením souhlasilo. Domnívali se, že by z toho mohli mít také užitek. Většina lidí považovala komunisty za vítěze nad nacismem a okupanty.

Někteří západní politici, na příklad z Francie nebo Itálie se nechali zlákat touto nabídkou. Ve Francii v pozdějších letech vznikaly i demonstrace ve prospěch komunismu proti tamější demokratické vládě. Ve východní Evropě se dokázali spojit se socialistickými stranami a zároveň si získali další voliče na svou stranu. Tento způsob spojování začal v Německu, kde se komunisté rozhodli ke sloučení se svými mnohem početnějšími socialistickými stranami. Díky tomuto spojení vznikla Jednotná

socialistická strana Německa (pro tato slučování bylo charakteristické, že nově vzniklé strany se ve svých názvech záměrně vyhýbaly adjektivu „komunistický“). Ve východním Německu se ke sloučení s komunisty postavil příznivě jen málo sociálních demokratů. Avšak ti, kteří v nové straně zůstali, dostali v pozdější východoněmecké vládě odměnu v podobě čestné funkce. Socialisté, kteří měli námítky nebo se stavěli proti nové straně, se dočkali tvrdého odsouzení (Lidové milice) a vyloučení. Někteří tito lidé emigrovali a pokusili se bojovat proti komunismu v rámci některých exilových organizací nebo odejít z politiky pryč.

V ostatních zemích ve východní Evropě došlo na formování v podobně strukturovaných komunisticko-socialistických „unií“ o něco později v průběhu roku 1948¹³. V Rumunsku v únoru, v Maďarsku a Československu v červnu, v Bulharsku v srpnu a v Polsku v prosinci. Tou dobou se socialistické strany kvůli otázce slučování znovu a znovu názorově štěpily, (Leninův způsob spojování), takže i když stále ještě existovaly, ztratily tolik voličů a přízně, že přestaly ve svých zemích hrát roli účinné politické síly. A stejně jako v Německu i v dalších zemích se bývalým sociálním demokratům, kteří spojili svůj osud s komunisty, se dostalo příslušné odměny v podobě bezobsažných, ale i významných funkcí. Například v komunistickém Maďarsku byl 30. července 1948 jmenován hlavou státu bývalý socialista Arpad Szakasits¹⁴.

Sociální demokracie ve východním Německu se dostala do patové situace, část jejích členů byla proti spojení s komunisty, ale druhá byla pro spojení. Tu druhou podporovali kolegové ze západní sociální demokracie. Jestli tato snaha západních sociálních demokratů byla upřímná nebo šlo pouze o moc, není dodnes jisté. Dokonce ještě v roce 1947 zakázali nezávislým socialistickým stranám ve východní Evropě (tj. socialistům, kteří odmítli spolupracovat s komunisty) vstoupit do mezinárodních socialistických organizací na základě obvinění, že jsou překážkou sjednocení „pokrokových“ sil.¹⁵ Ve vlastních zemích se zatím stali terčem ponižování a útoků (lidové milice). Situace těchto socialistů nebyla o nic lepší ani tehdy, i když nakonec někteří její členové vstoupili do komunistické strany. Proto se jich spousta rozhodla emigrovat. Příkladem bylo, když Ana Paukerová obvinila několik svých kolegů ze sociální demokracie z protisovětských pomluv a za škůdcovství ve straně. Tady to

¹³ Judt T., *Poválečná Evropa Dějiny od roku 1945*, nakladatelství Slovart, s. r. o., V Praze roku 2008, ISBN 978-80-7391-025-9, strana 136

¹⁴ Judt T., *Poválečná Evropa Dějiny od roku 1945*, Nakladatelství Slovart, s. r. o., V Praze roku 2008, ISBN 978-80-7391-025-9, strana 134

¹⁵ Judt T., *Poválečná Evropa Dějiny od roku 1945*, Nakladatelství Slovart, s. r. o., V Praze roku 2008, ISBN 978-80-7391-025-9, strana 134

systematické eliminování politických oponentů (dali by se říci celých politických stran) se plně projevilo tak, že voličská základna komunistů mnohonásobně vzrostla, což se také samozřejmě kladně projevilo ve volbách v roce 1947 a 1948¹⁶. Záporným stínem bylo, že lidé poprvé viděli, čeho jsou komunisté schopni. Mezi lidmi se začal šířit strach z lidových milic. Dalším důvodem, proč dostávali lidé strach, bylo, že komunisté ovládali důležitá ministerstva, jako bylo Ministerstvo vnitra či Ministerstvo spravedlnosti. Lidé se mnohdy nemohli dožádat spravedlnosti.

Následovalo vytvoření vlád, ve kterých jednoznačně převyšovali členové komunistické strany a jejich kolegové ze sociálních stran dostali pouze nevýznamná místa. Neměli žádnou moc ani vliv, dostali úkol spíše jako dekorace. V době, když měli komunisté moc ve svých rukou, následovaly samozřejmě čistky skutečných či neskutečných nepřátel. Byli to často lidé, kteří byli hrdiny z války. Následovala kolektivizace, zemědělská reforma a likvidace buržoazní třídy.

Tento způsob ovládnutí východní Evropy popisuje proces, který je společný všem zemím ve Východním bloku. Stalin dával přednost uchopení moci legální cestou a legálními prostředky před cestou násilnou, alespoň ze začátku. Hlavním cílem však bylo uchopit moc a ne se zatěžovat právem či legalitou, nezajímal o to, co na to řeknou západní velmoci, měl podporu lidí a moc téměř stoprocentně ve svých rukou. Komunisté se už nebáli sáhnout na násilí. Avšak i v této době se objevovaly výjimky. Příkladem bylo Rumunsko a Bulharsko, kde se projevila sovětská síla naplno, aby zde vyhrála. Důvodů bylo hned několik. Jedním z nich byl, že oba státy za války bojovaly proti sovětům a nebyla to jen Druhá světová válka. Tyto tři státy spolu vždy často bojovaly. Dalším důvodem bylo, že tamější komunisté nedokázali legální cestou získat komunistický monopol ve vládě, jako to bylo jinde. V Bulharsku vůdce zdejších komunistů (a někdejší významný funkcionář Kominterny) Georgi Dimitrov už v říjnu 1946 bez obalu prohlásil, že na každého, kdo volí protikomunistickou opozici, se bude pohlížet jako na zrádce.¹⁷ Díky tomu získali protivníci komunistů v následných všeobecných volbách 101 ze 465 parlamentních křesel.¹⁸ Avšak dny, kdy protikomunistické strany měly v Rumunsku a Bulharsku politický vliv už dávno nebyly.

¹⁶ Judt T., *Poválečná Evropa Dějiny od roku 1945*, Nakladatelství Slovart, s. r. o., V Praze roku 2008, ISBN 978-80-7391-025-9, strana 135

¹⁷ Judt T., *Poválečná Evropa Dějiny od roku 1945*, Nakladatelství Slovart, s. r. o., V Praze roku 2008, ISBN 978-80-7391-025-9, strana 135

¹⁸ Judt T., *Poválečná Evropa Dějiny od roku 1945*, Nakladatelství Slovart, s. r. o., V Praze roku 2008, ISBN 978-80-7391-025-9, strana 135

Jediný důvod, který zachránil tehdejší opozici před sovětskými vojsky na jejich území, byl čistě diplomatický, tyto země ještě neměly podepsané mírové smlouvy se západními mocnostmi a čekalo se, až se podepíše.

Okamžitě po podpisu mírových smluv, kdy už komunisté nemohli vyčkáváním nic získat, se události začaly odvíjet. Senát Spojených států ratifikoval Pařížské mírové smlouvy s Bulharskem, Rumunskem, Maďarskem, Finskem a Itálií 5. června 1947 navzdory pochybnostem amerických diplomatů v Sofii a Bukurešti.¹⁹ Ještě týž den byl v Sofii zatčen přední bulharský antikomunistický politik, vůdce Rolnické strany Nikola Petkov (který už dříve odmítl následovat přizpůsobivější agrárníky do komunistické Vlastenecké fronty). Proces s Petkovem probíhal od 5. do 15. srpna. Patnáctého září vstoupila mírová smlouva s Bulharskem oficiálně v platnost a o čtyři dny později chtěly Spojené státy potvrdit diplomatické uznání vlády v Sofii. O 96 hodin později Petkova popravili. Výkon rozsudku byl totiž odložen právě jen do doby amerického oficiálního oznámení. Po justiční vraždě spáchané na Petkovovi se už bulharští komunisté žádných překážek obávat nemuseli. Sovětský maršál Birjuzov později při vzpomínce na jednání o pomoci Rudé armády bulharským komunistům proti „buržoazním“ stranám, řekl: „Neměli jsme právo odepřít pomoc úsilí bulharského lidu rozdupat tuhle zmiji.“²⁰

V Rumunsku byla pozice komunistů dokonce ještě slabší než v Bulharsku, ve kterém alespoň existovaly rusofilské tradice, jichž se strana mohla pokusit využívat. Ačkoliv se Sověti zaručili, že Rumunsko dostane zpátky severní Transylvánii (kterou museli dát nedobrovolně za války Maďarsku), Stalin naprosto neměl v úmyslu vrátit Rumunům Besarábii nebo Bukovinu a obě oblasti začlenil do SSSR, ani oblast jižní Dobrus v jihovýchodním Rumunsku, která teď byla připojena k Bulharsku. V důsledku toho museli rumunští komunisté ospravedlňovat podstatné územní ztráty vlastního státu, což hodně připomínalo jejich situaci v meziválečných letech, kdy je politicky svazovala nutnost brát ohled na sovětské nároky na Besarábii, která tehdy Rumunsku patřila. Situaci ještě více zhoršovalo to, že vedoucí představitelé rumunských komunistů ani nebyli skuteční Rumuni a místní lidé je také za to neměli příliš v oblibě. Ana Paukerová byla Židovka, Emil Bodnaras Ukrajinec, Vasile Luca byl Transylvánec s německými předky. Další pocházeli z maďarské nebo bulharské menšiny. Rumuni proto brali komunistickou stranu, spíše než za politickou za vojenskou, protože její moc byla zcela

¹⁹ Pačenka M., Lunák P., *Encyklopedie moderní historie*, Nakladatelství Libry, Praha 1999, ISBN 978-80-85983-95-1, strana 364

²⁰ Judt T., *Poválečná Evropa Dějiny od roku 1945*, Nakladatelství Slovart, s. r. o., V Praze roku 2008, ISBN 978-80-7391-025-9, strana 135

závislá na sovětské armádě, která byla rozmístěna na rumunském území. Rumunští komunisté, pokud chtěli v zemi získat plnou moc do svých rukou, nemohli se spoléhat na svoji voličskou základnu, jelikož ta byla velice malá. Jediná cesta, jak tedy uchopit moc byla cesta násilná. Celý úspěch závisel na tom, jak dokážou rozdrtit své tradiční politické nepřátele z politického liberálního středu. A to se jim podařilo na výbornou, protože ve volbách v roce 1948 získali většinu křesel rumunského parlamentu. Zkrátka násilná cesta k získání moci se rumunským komunistům povedla do posledního detailu.²¹

Další zemí, kde se komunisté dostali k moci, bylo Polsko. Polsko bylo tradiční evropskou zemí, která odjakživa sousedila s Ruskem, a odedávna bojovala s Rusy. Pokud tedy chtěli Rusové, a to že chtěli velice často, rozšířit svoje území, bylo to právě přes Polsko, vzpomeňme na tři dělení Polska. Poláci neměli vše, co bylo od svého východního souseda v lásce. Ke všem politickým rozhodnutím z Moskvy se přikláněli s velikou obezřetností. Právě pro svoji důležitou zeměpisnou polohu vedle Ruska, Polsko nemělo téměř žádnou naději se vytrhnout z vlivu Ruska. Byly tu však náznaky naděje, jelikož Polsko na rozdíl od Rumunska, Bulharska a Maďarska nebojovalo na straně Hitlera, ale proti němu. Poláci proto spoléhali, že by se jich mohli západní spojenci zastat před Stalinem. Bylo znát, že tu jakási naděje na záchranu Polska před Stalinem přece jen je, protože i když Sověti v roce 1944²² vytvořili Lublinský výbor, základ pro budoucí polskou vládu, neměli v zemi žádnou masovou voličskou základnu, která by zaručila převzetí moci legální cestou, měli pouze podporu v mladém polském obyvatelstvu. Avšak polští komunisté těžili z toho, že se ukazovali jako ti, kteří porazili Němce a do budoucna budou chránit Polsko proti německému útlaku, což byl velice dobrý, ale i pravdivý argument, kterým se mohli polští komunisté ohánět. Dalším politickým argumentem komunistů v Polsku bylo, že dokončí etnickou přeměnu v Polsku, tedy že vystěhují zbytek ukrajinské menšiny a že naopak Poláci z východu budou přesídleni do nového Polska, protože s tím i souvisela i nová podoba státních hranic Polska. Avšak ani tyto všechny argumenty Poláky nepřesvědčily o přátelství Stalina. Při volbách dostala Rolnická strana v Polsku desetkrát více hlasů než komunisté. Polskou rolnickou stranu vedl Stanislaw Mikolajczyk, předseda Polské exilové vlády. V pozdějších letech tento politik přijde o svoji podporu díky své neústupnosti. Už za války zaujímal protinacistické a protisovětské názory. Důvodem je

²¹ Judt T., *Poválečná Evropa Dějiny od roku 1945*, Nakladatelství Slovart, s. r. o., V Praze roku 2008, ISBN 978-80-7391-025-9, strana 135

²² Fortuna Print, *Kronika lidstva*, Praha 1992, ISBN-80-7153-039-5 strana 958

také ten samý jako v Rumunsku – násilná politika, tedy zastrašování a vraždy politických oponentů Stalina a polských komunistů.

Stalinovi paradoxně nezáleželo na úspěchu socialismu v Polsku, ale spíše na jeho zahraniční politice. Bylo to hlavně z důvodu, že chtěl zajistit svoje západní hranice. Pro Stalina byla tato věc možná druhá nejdůležitější věc v Evropě, hned po pádu Německa a Hitlera. Aby dokázali komunisté v Polsku získat moc legální cestou. V roce 1947 zfalšovali parlamentní volby, přičemž díky tomu získali většinu parlamentních křesel a Rolnická strana téměř žádné. O devět měsíců později Mykolajczyk v obavách o svůj život uprchl ze země.²³

Další zemí, kde se komunisté dostali k moci, bylo Maďarsko. Hlavní důvod nebyl politický ekonomický, ale hlavně vojenský. Maďarsko sousedí s Rakouskem, a proto sovětské generály potřebovali zabezpečit Maďarsko, aby měli volný průchod do Rakouska nebo do Jugoslávie.

Stejně jako Polsko je Maďarsko starým susedem Ruska, historické problémy jsou úplně na stejném principu – věčné ruské ambice k ovládnutí Evropy. Proto také tady neměli maďarští komunisté příliš velkou volební základnu. Avšak na rozdíl od Polska se tady místním komunistům nepodařilo ani cestou násilí získat většinu v parlamentu, jelikož Maďarská maloroľnická strana a její členové se nenechali zastrašit komunistickou násilnou politikou. Maďarským komunistům se však podařilo obelhat hlavní představitele tamějších socialistů, aby vyloučili některé maloroľnické poslance. Následovalo obvinění maloroľnické strany ze spiknutí a ze špionáže proti sovětské armádě. Ale i když se maďarští komunisté snažili, jak jen to šlo, tak ani ve volbách v roce 1947 nedokázali získat většinu v parlamentu. Získali pouze 22 procent hlasů (a to i za cenu, že komunistický ministr vnitra tyto volby zfalšoval), za to ale dokázali snížit volební zisk Maloroľnické strany na 15 procent. Za těchto okolností se na maďarskou cestu k socialismu rychle zapomělo a Maďarsko se stalo další zemí, kde komunisté vyhráli. Další volby, které se konaly v roce 1949, získala Maďarská národní fronta většinu v parlamentu.²⁴

Je pochopitelné, že východní Evropa byla už od konce války z pohledu demokracie zcela ztracena. První z nich je samozřejmě mocenský vliv a zájem

²³ Judt T., *Poválečná Evropa Dějiny od roku 1945*, Nakladatelství Slovart, s. r. o., V Praze roku 2008, ISBN 978-80-7391-025-9, strana 137

²⁴ Judt T., *Poválečná Evropa Dějiny od roku 1945*, Nakladatelství Slovart, s. r. o., V Praze roku 2008, ISBN 978-80-7391-025-9, strana 136

Sovětského svazu. Dalším důvodem je, že meziválečné režimy v zemích východní a střední Evropy byly velice nespolehlivé a neoblíbené, často zkorumpované a držely se u moci často pouze díky násilí. Vlastností těchto režimů bylo, že využívaly svých osobních zájmů a ne národních. Paradoxem je, že většina těchto zkorumpovaných lidí vytvoří základ pro pozdější komunistický převrat. Proto se komunisté dostali k moci tak jednoduše. Přispívaly k tomu poměry na dobu před válkou, zejména v Polsku, Maďarsku či Rumunsku, které nebyly moc dobré. V Sovětském svazu se psalo v tamějších denících, že je Sovětský svaz právě ochráncem národní nezávislosti těchto států. A opravdu se to tehdy mohlo mnoha lidem jevit nejen ve východní Evropě, ale i v té západní. Samotný Churchill to řekl takto: „Jednoho dne budou chtít Němci své území zpátky, a Poláci je pak nedokážou zadržet.“ V tuhle chvíli se stal Sovětský svaz ochráncem polských či rumunských hranic, už kvůli přesídleným Němcům a dalším lidem, co byli víceméně násilně přestěhováni. K tomuto všemu nahrávala skutečnost, že Sovětská armáda byla rozmístěna prakticky úplně všude ve východní a střední Evropě. V Maďarsku byla Rudá armáda až dopočátku 50. let a poté se sem opět vrátila v roce 1956 a v Rumunsku byla až do roku 1958²⁵. V Německé demokratické republice byla Sovětská armáda téměř až do rozpadu Sovětského svazu. Od samého počátku bylo jasné, že se Sovětům z této části Evropy nechce stahovat svá vojska a že osudy těchto zemí jsou tedy pevně spojeny s tím sovětským.

Snad jedinou výjimkou tvořilo Československo, v důsledku Mnichovské zrady od tehdejších západních spojenců, se dívalo na západní státy spíše jako na zrádce, než jako na osvoboditele. K tomu tu byl ještě důvod, že většinu tehdejšího Československa osvobodila Rudá armáda včetně hlavního města Prahy. Dále to byla politika Československé exilové vlády, kterou vedl Edvard Beneš už během války, která jako jediná exilová vláda nabídla Stalinovi přátelské vztahy. Tyto vztahy byly natolik přátelské, že dokonce Stalin nabídnul Benešovi část Polska. Tato jednání probíhala už v roce 1943²⁶. Beneš jednoznačně podcenil Stalina a jeho politiku, ačkoliv ho Jan Masaryk varoval. Beneš však měl v plánu udržovat přátelské vztahy s Moskvou stejně jako s Paříží a Londýnem před vypuknutím Druhé světové války, Československo potřebovalo politickou ochranu, bylo malým středoevropským státem. Ochrana Československa by byla velice těžká a prakticky nemožná, všude mohl nepřítel

²⁵ Judt T., *Poválečná Evropa Dějiny od roku 1945*, Nakladatelství Slovart, s. r. o., V Praze roku 2008, ISBN 978-80-7391-025-9, strana 135

²⁶ Kaplan, K. – Špiritová, A.: *ČSR a SSSR 1945-1948. Dokumenty mezivládních jednání*. Brno. 1997. Strana 498, [online], [citováno 5.5 2010], Dostupné na: <http://www.fronta.cz/dokument/soudruh-stalin-rekl>

roztrhnout Československo na dvě části. Československo bylo nejzápadnější zemí v Evropě, kde se komunisté dostali k moci. Československo bylo průmyslovou zemí, kde byl průmysl na vysoké úrovni už před válkou, a k tomu zůstal zachovaný i po válce. K tomu ho Němci za války i trochu vylepšili, protože potřebovali další zbraně na frontu (třetina všech obrněných vozidel a tanků Němci vyrobili v Československu). Není náhodou, že Hitler obsadil jako první zemi Československo, když samozřejmě pomineme Rakousko, jelikož to se velice rádo nechalo obsadit (třetina všech dozorců v německých koncentračních táborech byli Rakušané). Československo mělo relativně dlouhou tradici kapitalistického hospodářství s bohatou plurální politikou. Po druhé světové válce se stalo Československo nejbližším spojencem SSSR. Když si Sověti přivlastnili nejvýchodnější část Československa Podkarpatskou Rus. Z tohoto důvodu se Benešovi jako jedinému ze všech exilových vlád za Druhé světové války povedlo dostat domů svoji exilovou vládu. Ta však musela po svém příchodu projít značnou rekonstrukcí, to znamenalo, že do ní vstoupilo sedm nových komunistických ministrů. Zůstalo pouhých jedenáct nekomunistických ministrů a to ještě ze čtyř politických stran. Československé komunisty vedl Klement Gottwald. Ten správně předpokládal, že by mohl převzít moc v Československu legální cestou. Důvodem proč tomu tak věřil, byl, že komunisté už před válkou měli v Československu relativně dobrou voličskou základnu. V předválečných volbách v roce 1935 získali téměř deset procent hlasů²⁷. K tomu když připočteme, že se komunisté postavili do pozice hlavního vítěze Nacistů, to opravdu měli velikou naději. Výhoda komunistů byla v tom, že nebyla na Československém území Sovětská armáda, ta se stáhla už v prosinci 1945 díky Benešově diplomacii.²⁸ Když v květnu 1945 proběhy volby v Československu, které nebyly zfalšované, což je velká výjimka, vzpomeneme-li na ostatní země, kde se komunisté dostali k moci²⁹. Komunisté získali na svoji stranu téměř čtyřicet procent obyvatelstva. V Čechách komunisté jednoznačně vyhráli, ale na Slovensku je porazila Slovenská demokratická strana. Jestliže komunisté v Československu chtěli naplno uspět, museli myslet i do budoucnosti, proto začali nabírat do svých řad nové členy (začali také formovat budoucí lidové milice). Postup při nabírání nových členů byl téměř všude stejný, jako všude jinde, kde se komunisté dostali k moci. Stejně jako v Rumunsku, Polsku nebo i v Maďarsku se nevyhýbali Českoslovenští komunisté

²⁷ Judt T., *Poválečná Evropa Dějiny od roku 1945*, Nakladatelství Slovart, s. r. o., V Praze roku 2008, ISBN 978-80-7391-025-9, strana 140

²⁸ Service R., *Soudruzi*, Nakladatelství Argo, Praha 2009, ISBN 978-80-257-0105-8, strana 205

²⁹ Judt T., *Poválečná Evropa Dějiny od roku 1945*, Nakladatelství Slovart, s. r. o., V Praze roku 2008, ISBN 978-80-7391-025-9, strana 140

uplácení či násilí. Nejdříve začali obsazovat klíčová ministerstva a úřady, ale hlavně důležité pozice v policii, I když se komunisté nevyhýbali násilí či vyděračství, byl způsob uchopení moci v Československu opravdu jedinečný takzvanou Československou cestou. Dodnes není jasné, jestli Stalin věřil Gottwaldovi, že dokáže uchopit moc v Československu bez pomoci Moskvy, ale je dokázáno, že si Stalin Československa téměř do roku 1947 téměř nevšímal. Není divu, že si Stalin nevšímal Československa, ani nemusel. Beneš se svojí politikou nedělal nic, co by mělo Stalinovi vadit.³⁰ Československo vyhostilo nedemokraticky sudetské Němce, čímž si samozřejmě zneprátelilo Německo a to posílilo pozici Sovětů, protože Československo tím pádem potřebovalo politického ochránce. K tomu všemu i hospodářství v Československu se začalo podobat tomu sovětskému, byl kladen důraz zejména na těžký strojírenský průmysl. K tomu začalo i zestátnění podniků. Dále bylo zahájeno zabírání půdy a majetku po kolaborantech. K tomu i zahraniční politika Československa byla spíše namířená na Východ než na Západ. Avšak tato politika nebyla zcela dobrovolná, vzpomeňme na cestu ministra zahraničí Jana Masaryka do Moskvy, a co hlavně řekl, když se z ní vrátil. Jel sem do Moskvy jako představitel svobodného státu a vracím se jako otrok Stalina. To jsou důvody, proč si Stalin nemusel všímat Československa.

V roce 1948 následoval v Československu převrat. Tomuto převratu předcházela demise nekomunistických ministrů, kteří tímto krokem protestovali proti obsazování důležitých míst v policii komunisty. Měli v plánu, že prezident Beneš tuto demisi nepřijme a tím by museli být vyhlášeny nové volby. Ale Gottwald Benešovi pohrozil svými ozbrojenými milicemi, čímž by vznikla v Československu občanská válka, a proto ji Beneš přijal. Tím pádem byl Gottwald pověřen sestavením nové vlády a obsadil zbytek ministerstev komunistickými politiky.³¹

Z pohledu západních mocností to byl obrovský šok, že se komunisté dostali v demokratickém státu k moci prostřednictvím puče. Právě díky tomu se začaly obávat z postupu komunismu. Paradoxem je, že díky převratu, který se stal v Praze, bylo zachráněno Finsko a v Německu to Stalinovi také udělalo politické potíže. A komunistické strany například ve Francii nebo v Itálii byly prakticky odsunuty na samý pokraj polického spektra. Stalin nejspíše tohle všechno předpokládal, ale v této době

³⁰ Judt T., *Poválečná Evropa Dějiny od roku 1945*, Nakladatelství Slovart, s. r. o., V Praze roku 2008, ISBN 978-80-7391-025-9, strana 141

³¹ Adams S., *Moderní historie světa*, Rebo productions CZ, spol. s.r.o., Čestlice 1999, ISBN 978-80-255-0313-3, strana 298

změnil strategii v přístupu rozšiřování své moci. Byl k tomu i trochu donucen událostmi v Německu, kde se mu příliš nedařilo, ale v této době měl nejvíce obavy ze situace, která vznikla v Jugoslávii.

Komunisty v Jugoslávii vedl Josipa Broze Tito. Jeho komunistická strana byla mezi všemi komunistickými stranami opravdu jedinečná, dostala se k moci pouze díky sama sobě, bez pomoci zvenčí a bez pomoci vnitřních spojenců. Že tomu tak bylo, mělo hodně důvodů a příčin, které mají kořeny už za války. Tito byl vůdce komunistických partyzánů v Jugoslávii za války. A tento odboj byl skutečně úspěšný. Na rozdíl od nekomunistického odboje, kdy Britové v roce 1943 změnili taktiku a začali zásobovat zbraněmi právě Tita a ne nekomunistický odboj. Po válce se podařilo Titovi získat velké peněžní prostředky od organizace UNRRA, což přidalo na jeho popularitě. K tomu všemu dokázal Jugoslávii řídit bez pomoci spojence, na rozdíl například od Československa.

Díky tomu, že měl Tito absolutní moc v Jugoslávii, opozice v Jugoslávii téměř neexistoval a jestli ano, na krátkou dobu, než byla zlikvidována. Proto snadno zavedla Komunistická strana Jugoslávie ústavu, která byla přesně ve vzoru sovětské. Komunisté v Jugoslávii volně zatýkat, věznit i popravovat své politické protivníky Toto probíhalo v době, kdy v sousedním Maďarsku či Rumunsku byli komunisté ještě na začátku. Následovala kolektivizace zemědělství podle sovětského vzoru. Jugoslávie byla příkladem, jak se násilně dá chopit moci za podpory lidí. Sověti chválili Tita, a prohlásili ho za vzor hodný následování. Na oplátku Jugoslávští komunisté projevovali svůj vděk veřejně Sovětskému svazu za pomoc za války. Vztahy mezi Moskvou a Bělehradem nemohly být lepší.

Ale právě úspěchy Tita a jeho komunistů znamenal veliký problém u Stalina. Stalin chtěl spíš než revoluci v Jugoslávii, uchopit moc a mít nad touto zemí kontrolu.. Tito, který byl za války generál partyzánů, se začal chovat spíše tak, jak potřebovala Jugoslávie, než jaký měla Moskva a hlavně Stalin. Všechno začalo už v době, kdy se Tito chopil vlády v Jugoslávii. Tito udělal revoluci podle sebe a ne, jak přikazovala Moskva. Sovětský svaz měl zůstat jediným příkladem pravé bolševické revoluce a ne jako jeden z mnoha příkladů.

Dalším důvodem bylo, že už války byl Tito vůdčí typ, který odmítá plnit doslova příkazy Moskvy. K tomu přidejme, že Titova revoluce by mohla být opravdu konkurenční té sovětské. Ale důvodů měl Stalin samozřejmě více. Velká neshoda mezi Stalinem a Titem byla ohledně regionální politiky. Tito chtěl vytvořit v roce 1948

takzvanou Balkánskou federaci, která by zahrnovala Jugoslávii, Albánii, Bulharsko a kus Řecka. V Bulharsku se tato myšlenka setkala s velkým zájmem.³² Kdyby vznikla tato federace, omezilo by to nacionalismus malých států, jako například Albánii, domnívali se Bulhaři. Stalin původně proti tomuto návrhu a diskusi nic neměl, pokud by tato federace měla mít komunistické vedení.

Problém nastal v době, kdy se Stalin domníval, že je to pokus některého komunisty o vytvoření konkurenčního státu proti sovětskému. Hlavním podezřelým byl samozřejmě iniciátor samotný Tito. Dalším problémem proč Stalin tuto myšlenku zavrhnul, byl Tito. Tito působil Stalinovi potíže v zahraniční politice. Otevřeně a veřejně podporoval řecké povstání. Podporoval ho už v roce 1944, ale hlavně podporoval komunistické partyzány v Řecku i za občanské války v roce 1947³³. Partyzány podporoval z osobních důvodů, byl také starý partyzán a chtěl, aby řečtí komunističtí partyzáni provedli stejnou revoluci, jako on provedl v Jugoslávii. To se však nelíbilo ani Churchilovi. Když Churchil jednal se Stalinem ohledně rozdělení moci, Stalin dal Churchilovi na vybranou, buď Československo nebo Řecko a Churchil se údajně rozhodl pro Řecko. Měl k němu citový vztah z mládí. Roosevelt a později Truman. dali Titovi znát najevo, že Řecko patří k západním mocnostem. Řečtí komunisté se domnívali, že když rozpoutají v Řecku občanskou válku, dostane se jim pomoci od Sovětů. S tím se však velice přepočítali, Stalin si nemohl dovolit takový politický risk, možná by se dalo nazvat politickou sebevraždou. Kdyby se do tohoto konfliktu vložily Sovětské ozbrojené síly, což řečtí komunisté chtěli, znamenalo by to určitě stejnou odplatu od USA a Británie. Proto Stalin zakázal Titovi pomáhat řeckým partyzánům. Okamžitě poté, co přestal podporovat Tito povstání v Řecku, komunistický odboj v Řecku se rozpadl. Avšak nebylo to jen Řecko, kde Tito dělal problémy Stalinovi. I v Terstu a na Istrijském poloostrově měl Tito určité mocenské ambice a to znemožňovalo dohodu spojenců o Italské mírové smlouvě. A když byla smlouva v roce 1947 přeci jen podepsána, i to znamenalo, že oblast Terstu je stále nestálá, a spojenci zde museli ponechat vojenské posádky, aby tuto oblast ochránili před Titem.³⁴ Dalším místem, kde Tito dělal problémy, byly Korutany, Tito požadoval část území ve prospěch Jugoslávie.

³² Nálevka V., *Horké krize studené války*, nakladatelství Vyšehrad, s. r. o., Praha 2010, ISBN 978-80-7429-011-4, strana 29

³³ Judt T., *Poválečná Evropa Dějiny od roku 1945*, Nakladatelství Slovart, s. r. o., V Praze roku 2008, ISBN 978-80-7391-025-9, strana 142

³⁴ Judt T., *Poválečná Evropa Dějiny od roku 1945*, Nakladatelství Slovart, s. r. o., V Praze roku 2008, ISBN 978-80-7391-025-9, strana 143

Toto všechno, co dělal Tito, působilo Stalinovi velké potíže. Dokonce existují teorie, že pokud by vznikla Třetí světová válka mezi Východem a Západem, místo vzniku by byla právě oblast Terstu. Stalin však nechtěl v této době něco podobného rozpoutat. Italští komunisté kvůli Titovi a jeho uzemním ambicím na severu ztráceli popularitu ve své zemi.

Toto všechno Stalinovi až tak nevadilo, on musel řešit tyto problémy, které Tito způsobil, ale co Stalina nejvíce asi popudilo, bylo, že na Tita se začalo uvnitř Východního bloku pohlížet jako na vzor, stejně jako na Stalina. Dokonce i samotní soudruzi z Moskvy začali Stalinovi říkat, jaký by mohl být Tito vzor. Tito a jeho vláda v Jugoslávii začala působit problémy Stalinovi nejen na Západě, ale už i mezi státy na Východě, uprostřed komunistického tábora.

2.2 Komunistický monopol moci

Z pohledu západních pozorovatelů byl komunismus určitý politický proud, který je řízen z jednoho centra a od jednoho muže, tedy z Moskvy a od Stalina. Avšak Stalin měl trochu ze svého pohledu složitější situaci a to z mnoha důvodů. Hlavním důvodem bylo, že Moskvě se od samého počátku komunismu dařilo řídit celé komunistické hnutí, s výjimkou Číny. Jenže Druhá světová válka hodně změnila. Komunismus musel opustit od svých charakteristických znaků, který tvořily jeho základ, a naopak musel přijmout některé buržoazní znaky. Moskva byla k těmto krokům donucena díky válce s Německem, protože se musela stát součástí protifašistické koalice. Příkladem je, že musel ubrat ze svého revolučního zápalu a naopak se dovolávat vlastenectví, svobody či dokonce demokracie. Už to zkrátka nebyla doba 30. let, kdy Moskva zcela ovládala prostřednictvím finanční pomoci, personálními zásahy či terorem zahraniční komunistické strany.

Během války Moskva tento mocenský monopol ztratila a ani v poválečných letech se jí ho nepodařilo plně obnovit. Toto všechno se projevilo, když byla zrušena Kominternu v roce 1943³⁵. Proto Jugoslávská komunistická strana byla asi jediná, které se podařilo získat si moc v zemi bez pomoci Moskvy, ale ani komunistické strany například v Itálii nebo ve Francii, které byly věrné Moskvě, neměli dostatek příkazů z Moskvy, Stalin je nezasvěcoval do svých plánů. Proto se Tito komunisté vydali vlastní cestou, třeba jako jejich Československý soudruzi, kteří se dostali k moci takzvanou Československou cestou a nazývali tyto cesty jako například Francouzská cesta k moci

³⁵ Judt T., *Poválečná Evropa Dějiny od roku 1945*, Nakladatelství Slovart, s. r. o., V Praze roku 2008, ISBN 978-80-7391-025-9, strana 144

či Italská. Díky těmto způsobům politiky se často dostávali do vlád v rámci koalice s místními socialisty, což umožňovalo částečné splnění komunistických cílů. Toto všechno se změnilo v roce 1947, kdy byli vyhozeni komunističtí ministři z francouzské a italské vlády. Důvod, proč se to stalo, byl jednoduchý. Stalin totiž málo komunikoval se západními komunisty a ti sami o sobě nebyli příliš rozhodní, protože si například nevěděli rady ohledně přijetí Marshallova plánu. Zkrátka komunisté v západních zemích se díky částečné izolaci od Moskvy a částečně díky své neschopnosti, ocitli na mrtvém bodě.³⁶

Stalin si tento problém velice dobře rychle uvědomil. To že málo komunikuje se svými západními soudruhy, jim velice ublížilo, Proto svolal v roce 1947 do polské Szklarské Poreby schůzku komunistických stran. Této schůzce se zúčastnili zástupci komunistických stran z Polska, Československa, Maďarska, Rumunska, Bulharska, Jugoslávie, Francie, Itálie a samozřejmě Sovětského svazu. Oficiálním cílem této schůzky bylo vyřešení problému komunikace Moskvy a jejích satelitních partnerů. Nástrojem bylo vytvoření Informbyra, který měl za úkol koordinovat mezinárodní komunistické strany s Moskvou. Skutečným cílem této schůzky však bylo obnovení mocenského monopolu Moskvy a Sovětské komunistické strany mezi partnerskými komunistickými stranami. Důvod byl jednoduchý, Stalinovi nejde až tak na vytváření revolucí v jednotlivých zemích, ale jde mu hlavně o uchopení moci v těchto zemích.³⁷

Na této schůzce komunistických stran se dostalo některým stranám od Sovětů velké pochvaly, Například jugoslávské, což je paradoxní, když si vzpomeneme, jaké dělal problém Stalinovi její hlavní představitel Tito. Ale také některé strany byly hodně pokárány, jako například francouzská či italská, ale kritice nevyhnula ani komunistická strana Československa. Všechny tyto kritizované strany byly tímto krokem Sovětů hodně zaskočeny, zejména československá. Byly kritizovány za jejich neschopnost a za špatnou revoluční strategii od Sovětů. Paradoxem je, že za to z velké části mohl samotný Stalin, jelikož vyžadoval od svých západních soudruhů naprostou poslušnost a doslovné dodržování jeho příkazů z Moskvy. Na této schůzce bylo satelitním komunistickým stranám oznámeno, že se od nich očekává naprostá poslušnost, Moskva

³⁶ Judt T., *Poválečná Evropa Dějiny od roku 1945*, Nakladatelství Slovart, s. r. o., V Praze roku 2008, ISBN 978-80-7391-025-9, strana 144

³⁷ Judt T., *Poválečná Evropa Dějiny od roku 1945*, Nakladatelství Slovart, s. r. o., V Praze roku 2008, ISBN 978-80-7391-025-9, strana 145

zavedla novou strategii. Hlavně všechny komunistické strany se musí podřídit zájmům a potřebám Sovětského svazu.

Po této schůzce komunistických stran začaly všechny komunistické strany v rámci nové strategie nastolovat ve svých zemích tuto novou strategii. Byla to strategie ostré konfrontace, tedy násilí, vyděračství, zastrašování atd. Také se tato strategie projevila jako stávky dělníků či masových demonstrací. Demonstrace probíhaly i proti Marshallovu plánu. Ve Francii začali komunisté pomlouvačnou kampaň proti svým koaličním socialistickým partnerům. V Itálii byla tato strategie o něco pomalejší, ale nakonec byla také použita. Ovšem tato strategie v Západních zemích neslavila žádný úspěch, ba dokonce díky této strategii byli místní komunisté, hlavně v Itálii a Francii odsunuti na samý pokraj polického spektra. To ovšem Sovětům moc nevadilo a dali těmto soudruhům úkol dále pokračovat.

V této době se opravdu zdálo, že by Jugoslávská revoluce mohla být skutečně příkladová pro všechny ostatní. Také to bylo na této schůzce od Sovětů všem ostatním dáno patřičně najevo. Ani komunisté z Jugoslávie nezůstali pozadu. Zkrátka jugoslávští komunisté otevřeně hlásali svoji výjimečnost a nadřazenost, kterou jim jejich soudruzi z ostatních zemí dlouho neodpustili. A když se jugoslávští komunisté ocitli v nemilosti Moskvy po roztržce mezi Stalinem a Titem, využili této situace například komunisté z Francie či Československa.

Navenek se zdálo, že konflikt mezi Stalinem a Titem je díky odmítnutí Balkánské federace. Důvodů bylo hned několik. Když Stalin v roce 1948 zamítl myšlenku Balkánské federace, následovalo stažení sovětských vojenských, ekonomických, politických a dalších poradců z Bělehradu, což ještě tuto roztržku zvětšilo.³⁸ Po tomto kroku následovalo několik diplomatických jednání mezi Bělehradem a Moskvou, které nebyly úspěšné. Tyto jednání vyvrcholily tím, že Tito se odmítl zúčastnit dalšího jednání Informbyra. A to byla ze strany Tita velká chyba. Na této schůzce Informbyra byla přijata rezoluce, že je Jugoslávie vyloučena z Informbyra. Údajně nerespektuje zásluhy Rudé armády a Sovětského svazu na osvobození za války a přechodu k socialismu. Skutečný důvod byl, že se Stalin domníval, že je Jugoslávie v čele s Titem, takzvanou mezinárodní levicovou opozicí. A tato opozice ohrožuje jeho mocenský monopol. K tomu potřeboval zlomit Tita, aby dokázal, že pouze on je jediný za vzor a že nestrpí žádné odpadlictví.

³⁸ Nálevka V., *Horké krize studené války*, nakladatelství Vyšehrad, s. r. o., Praha 2010, ISBN 978-80-7429-011-4, strana 29

Postavení Jugoslávské komunistické strany v jejich zemi byla však nadále relativně silné a stabilní. V příštích letech se toto postavení zmenšovalo a propagandistické útoky Informbyra byly stále silnější. Tito a jeho stoupenci byli nazýváni posluhovači Západu, žoldněři v žoldu imperialistů a tak dále.

Toto všechno se dělo v době, kdy Stalin začal upevňovat a zvětšovat svůj kult osobnosti, jak v rámci Sovětského svazu, tak i na poli mezinárodním. Tito se objevil na pomyslné černé listině Stalinových nepřátel, kteří mohou ohrozit jeho monopol na moc.

Německo po Druhé světové válce bylo rozděleno na území, které bylo pod kontrolou Sovětů a na území, které spravovali západní mocnosti. Berlín byl rozdělen dokonce na čtyři části (Francouzskou, Americkou, Anglickou a Sovětskou). Přičemž celý Berlín ležel hluboko uprostřed území, které ovládali Sověti.

V roce 1948 začal Stalin v Německu ztrácet svoji moc. Západní spojenci 1. června 1948 prohlásili, že vytvoří samostatný západoněmecký stát. Důvodem, bylo, že si začali uvědomovat, že je Stalinovi na čase začít odporovat v jeho mocenských snahách o ovládnutí Evropy. 18. června byla západními spojenci oznámená nová měna Deutsche Mark a hned za tři dny byla v oběhu. Západní spojenci tuto akci plánovali už déle, a začali tisknout tuto měnu už několik měsíců dopředu. Nová měna, která nahradila starou Reichsmark se ze začátku netěšila veliké oblibě. Zničila Němcům jejich úspory). Nakonec se uchytila a začala se běžně používat. Sověti na tento krok západních spojenců reagovali tím, že vytvořili také novou měnu východoněmeckou marku a ještě přerušili spojení mezi Berlínem a východním Německem.³⁹

O několik týdnů později následovalo i uzavření vodních cest. Západní státy a hlavně jejich úřady v téže době čelily rozšiřování východoněmecké marky do území Berlína ovládané západními státy, což se jim podařilo. V této době také Sověti zpřísnilo kontroly nad silnicemi vedoucími do Berlína. Bylo to 24. června, což byl klíčový okamžik. V návaznosti na tento krok Sovětů se západní spojenci rozhodli vytvořit slavný letecký most do Berlína, který měl za úkol zásobovat materiálem a potravinami ty části Berlína, které spadaly pod kontrolu západních států.⁴⁰

Letiště vzniklo v Tempelhofu v západním Berlíně a první zásobovací letadlo tam přistálo 26. června. Letecký most fungoval až do 12. května 1949. Byl funkční jedenáct měsíců a během tohoto období se uskutečnilo téměř 227 000 letů. Do Berlína přivezli

³⁹ Nálevka V., *Horké krize studené války*, nakladatelství Vyšehrad, s. r. o., Praha 2010, ISBN 978-80-7429-011-4, strana 38

⁴⁰ Nálevka V., *0 Horké krize studené války*, nakladatelství Vyšehrad, s. r. o., Praha 2010, ISBN 978-80-7429-011-4, strana 38

okolo 2,3 miliony tun zásob a materiálu. Letecký most, díky kterému se podařilo udržet Berlín západním spojencům v rukou, stál životy sedmdesáti tří spojeneckých pilotů. Existují důkazy, že sovětsí vojáci umísťovali různé překážky na vysoké budovy v Berlíně, aby znesnadnili přistání spojeneckým zásobovacím letounům v přistání.⁴¹

Důvodem, proč byla vytvořena blokáda Berlína, bylo, že Stalin chtěl, aby se spojenci vzdali celého Berlína. Dalším důvodem bylo, aby bylo zrušeno vytvoření nového západoněmeckého státu, o co usilovali spojenci. Berlín byl vlastně prostředkem pro vyjednávání a politický nátlak na západní spojence. Stalinovi se naštěstí ani jedno nepodařilo. To, že se toto nepodařilo, by se dalo nazvat malým zázrakem. I samotní spojenci byli překvapeni, že se jim podařilo si udržet Berlín, za což jim byli západní Berličané nesmírně vděční. Při této obraně se západní spojenci začali naplno politicky bránit. Bylo to těsně po Pražském puči. V této době probíhala naplno roztržka mezi Stalinem a Tite. Stalinovi skončilo nejúspěšnější období po konci Druhé světové válce.

Když Francie roku 1949 připojila svoje území v Německu k Bizonii, vytvořil se konečně nový západoněmecký stát, který měl více než dvojnásobek obyvatel než ten východoněmecký. Východoněmecký měli pod svojí správou Sověti.⁴²

Paradoxem je, že v této době měl Stalin v Německu samotným tři stovky divizí, přičemž Spojené státy měly po celé Evropě pouhých 60 000 vojáků. Z toho pouhých 7 000 v Berlíně, takže kdyby chtěl Stalin obsadit celé Německo a možná i celou Evropu, nikdo a nic by tomu nezabránilo. Maximálně nasazení zbraní hromadného ničení a to by zcela stoprocentně vyvolalo Třetí světovou válku.⁴³

V roce 1949 nabídl Stalin západním spojencům zrušení blokády výměnou za zrušení plánů na vytvoření západoněmeckého státu. Spojenci samozřejmě odmítli. Avšak Sověti 12. května blokádu ukončili výměnou za to, že se uskuteční konference ministrů zahraničí obou stran. Tato konference začala 23. května, ale nic podstatného se na této schůzce nevyřešilo.⁴⁴ Ještě před tím než začala tato konference, západoněmecká parlamentní rada vyhlásila Grundgesetz (ústavu západoněmeckého státu). Stalin na tuto událost reagoval o týden později, tak že oznámil, že hodlá vytvořit východoněmecký stát. Po konference byli dosazeni vysocí komisaři z USA, Francie a Anglie na pozice

⁴¹ Judt T., *Poválečná Evropa Dějiny od roku 1945*, Nakladatelství Slovart, s. r. o., V Praze roku 2008, ISBN 978-80-7391-025-9, strana 148

⁴² Judt T., *Poválečná Evropa Dějiny od roku 1945*, Nakladatelství Slovart, s. r. o., V Praze roku 2008, ISBN 978-80-7391-025-9, strana 145

⁴³ Judt T., *Poválečná Evropa Dějiny od roku 1945*, Nakladatelství Slovart, s. r. o., V Praze roku 2008, ISBN 978-80-7391-025-9, strana 145

⁴⁴ Nálevka V., *Horké krize studené války*, nakladatelství Vyšehrad, s. r. o., Praha 2010, ISBN 978-80-7429-011-4, strana 37

vojenské správy v západním Německu. Tím vznikla Spolková republika Německo, ve které měli západní Spojenci právo se ujmout vlády, pokud by to považovali za důležité. Dále měli Spojenci právo zasahovat do vnitřních záležitostí Německa. Když v Německu vyhrála volby Křesťanskodemokratická strana, stal se Konrád Adenauer prvním kancléřem Spolkové republiky Německo.

Berlínská krize měla spoustu významných důsledků, například díky této krizi vznikly dva nové státy. Této situaci se chtěl Stalin po válce určitě vyhnout. Avšak když zjistil, že nedokáže získat sympatie všech Němců a ani je donutit silou, co se podařilo spojencům, bylo jediným přijatelným řešením vytvořit východoněmecký stát a tím získat alespoň polovinu Německa. Dalším důsledkem této krize bylo, že spojenci si uvědomili, že si musí vytvořit novou strategii a hlavně si zajistit dostatečné prostředky, se kterými by mohli dělat účinnou politiku, anebo se mohli vojensky bránit. Z tohoto důvodu byly rozmístěny americké dálkové bombardéry s atomovými zbraněmi na základnách v Anglii.

3 Rada vzájemné hospodářské pomoci

Při vzniku světové socialistické soustavy se rozvíjely mezinárodní vztahy nového typu založené na zásadách proletářského internacionalismu, zahraničně-politické a hospodářské spolupráce a vzájemné pomoci. Nedílnou složkou tohoto systému a spolupráce těchto států byly jejich vzájemné hospodářské vztahy, které se v tomto období staly důležitým činitelem poválečné obnovy a rozvoje jejich národního hospodářství a vývoje společnosti.

Obnova a rozvoj národního hospodářství těchto států byly v poválečných letech do značné míry ovlivňovány dvěma faktory:

1. celkovou výchozí hospodářskou úroveň a výrobní strukturou
2. obrovskými ztrátami způsobenými Druhou světovou válkou

Před Druhou světovou válkou dosáhly tyto země, mimo SSSR, Československa bývalé NDR, jen relativně nízké úrovně rozvoje hospodářství, zvláště průmyslu. Jejich hospodářství se vyznačovalo značnými disproporcemi v odvětvové struktuře hospodářství, nedostatečnými zdroji surovin, nerozvinutou palivoenergetickou základnou, slabým zastoupením základních průmyslových odvětví, extenzivním a technicky málo vyspělým zemědělstvím. Ve většině zemí střední a jihovýchodní Evropy bylo hospodářství do značné míry závislé na cizím kapitálu a podřízeno zahraničním monopolům. Téměř 90 procent zahraničního obchodu těchto zemí bylo orientováno na

trhy kapitalistických států a jen zlomek připadal na vzájemný obchod. Ve vývozu většiny těchto zemí převládaly zemědělské výrobky, průmyslové suroviny a polotovary, kdežto v dovozu převažovaly hotové výrobky zpracovatelského průmyslu.⁴⁵

Další vážnou překážkou obnovy a rozvoje národních hospodářství těchto zemí v poválečném období byly obrovské materiální škody a ztráty na lidských životech. Po válce došlo v těchto zemích pod vlivem SSSR a komunistických stran k základním sociálně-ekonomickým změnám. Znárodnění průmyslu, bank, dopravy, zahraničního obchodu atd., a zemědělské reformy podlomily hospodářské a politické pozice velké a střední buržoazie i zahraničního kapitálu a vytvořily předpoklady pro utváření nových socialistických výrobních vztahů a všestranný hospodářský rozvoj těchto zemí.

Ve všech odvětvích národního hospodářství nabýval postupně převahy socialistický sektor, avšak proces zespolečňování výrobních prostředků nebyl v tomto období ukončen a soukromý kapitál zaujímal ještě značné pozice v hospodářství. V zemědělství převažoval v tomto přechodném období stále ještě soukromý sektor, neboť půda vyvlastněná při pozemkových reformách velkostatkářům, bohatým sedlákům a církvi byla přidělována do vlastnictví většinou bezzemkům, zemědělským dělníkům a drobným rolníkům. V souvislosti se znárodněním průmyslových podniků a s tím, jak v jednotlivých zemích převažovaly socialistické výrobní vztahy nad kapitalistickými, nabývalo stále většího významu plánování národního hospodářství. Proto byly ve všech státech vypracovány jednorocní až tříleté plány obnovy národního hospodářství.

Hospodářské vztahy SSSR a evropských lidově demokratických států se v těchto poválečných letech rozvíjely převážně na základě dvoustranných hospodářských a obchodních dohod a odpovídaly charakteru a dosažené úrovni rozvoje jejich národního hospodářství. Při obnově a rozvoji národních hospodářství těchto států však vystávaly problémy, které přerůstaly jejich ekonomické a technické možnosti a jež bylo třeba řešit na širším základě, zejména rozšiřováním jejich vzájemné výměny zboží, vědeckotechnické pomoci a spolupráce, postupným rozvíjením mezinárodní spolupráce ve výrobní sféře aj. Tento proces směřující k vytvoření mezinárodní ekonomické organizace socialistických států, byl urychlen napjatou mezinárodně politickou situací, která vznikla v poválečném období v souvislosti s rozkolem mezi mocnostmi bývalé antifašistické koalice z doby Druhé světové války. V roce 1947 vyhlásily Spojené státy tzv. Marshallův plán na obnovu poválečného evropského hospodářství.

⁴⁵ Lehár B., *Rada vzájemné hospodářské pomoci*, Nakladatelství Svoboda, Praha 1989, ISBN 80-205-0056-1 strana 9

Československo, Jugoslávie, Polsko i Sovětský svaz, které byly spolu s ostatními evropskými státy účastníky bývalé antifašistické koalice pozvány k účasti na tomto programu, jej však odmítly.⁴⁶ Následkem toho zavedly vlády Spojených států, Velké Británie a některých dalších států západní Evropy určitá omezení v zahraničním obchodě s lidově demokratickými státy a Sovětským svazem. V roce 1950 zřídily k tomuto účelu zvláštní orgány pro kontrolu obchodu s těmito státy. Embargo na vývoz důležitých strategických surovin, zařízení a jiného zboží znamenalo podstatě bojkot obchodních a ostatních hospodářských styků s lidově demokratickými státy střední, jižní a jihovýchodní Evropy.⁴⁷ Na tato opatření západních zemí a Spojených států odpověděly tyto státy změnou orientace zahraničně obchodních vztahů a hlubší spoluprací států s plánovaným hospodářstvím mezi sebou, aby tak byla zajištěna jejich hospodářská nezávislost na kapitalistickém světě a aby byly vytvořeny příznivé podmínky k rychlejšímu rozvoji jejich národních hospodářství a k rozšíření jejich hospodářského potenciálu.

Za této situace se konala v Moskvě ve dnech 5-8 dubna 1949 hospodářská porada zástupců Bulharské lidové republiky, Československé republiky, Maďarské lidové republiky, Polské lidové republiky, Rumunské lidové republiky a Sovětského svazu, na níž bylo rozhodnuto založit na základě rovnoprávného zastoupení všech zúčastněných států první mezinárodní ekonomickou organizaci socialistických nového typu Radu vzájemné hospodářské pomoci.⁴⁸

Činnost Rady vzájemné hospodářské činnosti, hospodářská spolupráce a integrace členských států je upravena soustavou právních aktů a norem Rady vzájemné hospodářské pomoci, mezinárodních smluv a dohod mezi členskými státy, smluv Rady vzájemné hospodářské pomoci s nečlenskými státy a mezinárodními organizacemi o vzájemné spolupráci, jakož i národních právních norem regulujících činnost státních orgánů a hospodářských organizací v oblasti mezinárodní hospodářské a vědeckotechnické spolupráce. Základním právním dokumentem, upravujícím poslání, cíle a zásady Rady vzájemné hospodářské pomoci, právní a organizačně institucionální a jiné základy její činnosti, je Statut Rady vzájemné hospodářské pomoci, který byl

⁴⁶ Lehár B., *Rada vzájemné hospodářské pomoci*, Nakladatelství Svoboda, Praha 1989, ISBN 80-205-0056-1 strana 12

⁴⁷ Lehár B., *Rada vzájemné hospodářské pomoci*, Nakladatelství Svoboda, Praha 1989, ISBN 80-205-0056-1 strana 12

⁴⁸ Lehár B., *Rada vzájemné hospodářské pomoci*, Nakladatelství Svoboda, Praha 1989, ISBN 80-205-0056-1 strana 13

schválen 14. prosince 1959⁴⁹ zasedáním Rady vzájemné hospodářské pomoci a vstoupil v platnost po schválení všemi signatáři 13. 04. 1960⁵⁰.

Statut Rady vzájemné hospodářské pomoci upravuje:

1, Cíle a zásady RVHP

2, Působnost a oprávnění RVHP

3, Členství v RVHP a vztahy Rady k nečlenským státům

4, Strukturu orgánů RVHP

5, Vztahy RVHP k mezinárodním organizacím (k mezinárodním ekonomickým organizacím socialistických států, dále k orgánům Organizace spojených národů a k odborným a jiným mezinárodním organizacím)

6, Financování RVHP a jiná ustanovení

V průběhu 60. až 70. let byly provedeny změny některých jeho ustanovení. Tyto změny umožňovaly rozšiřovat členskou základnu Rady vzájemné hospodářské činnosti i o mimoevropské státy, které požádaly členství, souhlasily s cíly a zásadami Rady vzájemné hospodářské činnosti a vyjádřily souhlas převzetím povinností obsažených ve Statutu Rady vzájemné hospodářské činnosti. Kromě toho byl ustanoven nový orgán - výkonný výbor - jako hlavní výkonný orgán Rady vzájemné hospodářské činnosti. Dále byly ve Statutu zpřesněny cíle Rady vzájemné hospodářské činnosti v souvislosti s přechodem k socialistické ekonomické integraci a zásady Rady vzájemné hospodářské činnosti byly doplněny o zásadu socialistického internacionalismu. Působnost (funkce) a oprávnění Rady vzájemné hospodářské pomoci byla rozšířena o právo sjednávat mezinárodní dohody s členskými i nečlenskými státy a mezinárodními organizacemi. Od roku 1979 byla ve Statutu právně zakotvena řada nových prvků plánovitě, dlouhodobě a komplexní mnohostranné spolupráce členských států Rady vzájemné hospodářské pomoci.⁵¹

Podle Statutu Rady vzájemné hospodářské pomoci je cílem přispívat sjednocováním a koordinací úsilí členských států k dalšímu prohlubování a zdokonalování spolupráce a rozvoji ekonomické integrace, k plánovitému rozvoji národního hospodářství a k urychlení hospodářského a technického rozvoje těchto států,

⁴⁹ Lehár B., *Rada vzájemné hospodářské pomoci*, Nakladatelství Svoboda, Praha 1989, ISBN 80-205-0056-1 strana 14

⁵⁰ Lehár B., *Rada vzájemné hospodářské pomoci*, Nakladatelství Svoboda, Praha 1989, ISBN 80-205-0056-1 strana 14

⁵¹ Lehár B., *Rada vzájemné hospodářské pomoci*, Nakladatelství Svoboda, Praha 1989, ISBN 80-205-0056-1 strana 14

ke zvýšení úrovně industrializace zemí s méně vyvinutým průmyslem, k postupnému sblížení a vyrovnávání úrovně ekonomického Rozvoje a vzestupu životní úrovně členských zemí Rady vzájemné hospodářské pomoci.

V plném souladu s těmito cíli je také vymezena základní působnost Rady vzájemné hospodářské pomoci, která má tyto funkce:

1. -organizuje všestrannou hospodářskou a vědeckotechnickou spolupráci členských států využívání přírodních zdrojů surovin a rozvoji výrobních sil
2. -činí opatření ke zkoumání ekonomických a vědeckotechnických problémů
3. -napomáhá při rozpracování a provádění společných opatření, zemědělství dopravy a efektivnímu využívání základních investic

Rada vzájemné hospodářské pomoci má tato oprávnění:

1. -činit v mezích své příslušnosti doporučení a rozhodnutí
2. -sjednávat mezinárodní dohody s mezinárodními organizacemi a členskými státy

Dále jsou ve Statutu zakotveny i hlavní zásady Rady vzájemné hospodářské pomoci charakterizující ji jako typ mezinárodní organizace, která je založena na zásadě svrchované rovnosti všech členských států, na základě respektování státní svrchovanosti, nezávislosti a národních zájmů a rovnoprávnosti.

Během Druhé světové války se objevila myšlenka v rámci odbojových hnutí po celé Evropě. Po Druhé světové válce bylo hlavním cílem zmírnění rivality evropských států mezi sebou. Byly obavy, protože v té době se evropské státy musely vypořádat s velkým hospodářským úpadkem a velkými ztrátami na životech způsobenými Druhou světovou válkou, že by mohla vzniknout opět další válka. Winston Churchill ve svém projevu 19. 9. 1946 v Curychu na univerzitě vyzval Evropu, aby nechala za sebou zlo nacionalismu a války a přichází s návrhem na vytvoření „Čehosi na způsob Spojených států evropských“.

„ Pane prezidente, dámy a pánové,

jsem poctěn přijetím, jehož se mi dostává na Vaší starobylé universitě, i projevem, který mi byl věnován a jehož si nesmírně cením. Chtěl bych zde promluvit o tragédii Evropy. Tento vznešený kontinent, kde se vcelku nacházejí ty nejkrásnější a nejkultivovanější oblasti Země a jenž se těší mírnému a rovnoměrnému podnebí, je domovem všech velkých původních národů západního světa a kolébkou křesťanské víry a křesťanské etiky. Zde vznikala i většina kultury, umění a vědy starodávných dob i moderního období. Pokud by se kdy Evropa jednotně dělila o své společné dědictví, mohlo by oněch 300 či 400 milionů jejích obyvatel pociťovat nezkalené štěstí, prosperitu a slávu.

A přece to byla Evropa, jež dala vzniknout oné řadě hrůzných nacionalistických šarvátek, zapříčiněných germánskými národy v době jejich nástupu k moci, jichž jsme byli svědky v tomto 20. století a dokonce i za našeho života a které zničily mír a zmařily naděje celého lidstva.

A jaké je to neštěstí, jež Evropu postihlo? Je sice pravdou, že se některé malé státy již hospodářsky zotavily, ale v rozsáhlých oblastech Evropy obrovské masy mučených, hladových, ustaraných a zmatených lidských bytostí hledí na rozvaliny svých měst a domovů a s obavami pozorují temný horizont, zda se neblíží nějaká nová forma tyranie či teroru. Z řad vítězů se ozývá směsice hlasů, poražení pochmurně a zoufale mlčí. To je vše, čeho dosáhli Evropané, seskupení v tolika starobylých státech a národech, a germánské rasy tím, že se vzájemně rvali na kusy a široko daleko rozsévali zkázu. A nebýt toho, že si mocná republika na druhé straně Atlantiku nakonec uvědomila, že by zničení a porobení Evropy ovlivnilo i ji samotnou, a nabídla nám svou pomocnou ruku a vedení; nebýt toho, temné věky by se vrátily ve své krutosti a bídě. Ještě se vrátit mohou. “⁵²

Po druhé světové válce začal Winston Churchill spolupracovat s hrabětem Coudenhove-Kalergim, Duncanem Sandyssem a dalšími na Hnutí za spojenou Evropu.

5.5 1949 vzniká Rada Evropy. Byla to první evropská organizace po skončení druhé světové války. Podepsalo ji deset evropských států. Její cíle jsou

1. ochrana lidských práv,
2. ochrana parlamentní demokracie a právního řádu
3. uvádění sociálních a právních norem do vzájemného souladu
4. podporu vědomí společné evropské identity⁵³

Pět let po skončení Druhé světové války stále panovalo mezi některými národy značné napětí, zejména mezi Francií a Německem (tyhle dva evropské státy spolu bojují o nadvládu v Evropě několik století, nebyla to jen Druhá světová válka, ale konfliktů mezi těmito zeměmi bylo hned několik. Pokud se měla Evropa vyhnout další zničující válce, musela se tohoto politického napětí zbavit. V té době již samozřejmě naplno probíhala studená válka mezi Východem a Západem. Nástrojem, aby byl v Evropě mír.

⁵²Část projevu Winstona Churchilla na univerzitě v Curychu, Euroskop.cz [online], [Citováno 2.8 2010] Dostupné na: <http://www.euroskop.cz/8613/10951/clanek/spojene-staty-evropske>

⁵³Dušek Jiří, přednáška Historie a organizace Evropské unie, Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2009, [online], [citováno 12.2 2010] Dostupné na: <https://home.vsers.cz/infodisk/dusek/HOEU/P%20f8edn%20e1%20b9ky/HOEU-1.pdf>

Byl to plán, který vymyslel Jean Monnet s Robertem Schumanem a týkal se samozřejmě Francie a Německa. Tento plán propojoval klíčová zbrojní odvětví, tedy uhlí a ocel, tím že vznikla nadnárodní organizace, která tyto průmysly řídila. Propojení těchto průmyslů zaručovalo, že mezi Francií a Německem už nemůže vzniknout válečný konflikt. Návrh, oficiálně vyhlášený Francií 9. května 1950, byl jednomyslně přijat Německem, Itálií, Nizozemskem, Belgií a Lucemburskem. Od té doby se devátý květen slaví jako Den Evropy.⁵⁴ Díky Schumanovu plánu mohla vzniknout organizace ESUO – tedy Evropské sdružení uhlí a oceli. To vzniklo 18. dubna 1951. Členové této nové organizace byli Francie, Německo, Belgie, Itálie, Nizozemsko a Lucembursko. Cílem této evropské organizace bylo propojení svého těžkého průmyslu, Poprvé v historii odevzdali tyto země část své státní suverenity na mezinárodní organizaci.⁵⁵

Začátek Evropského sjednocení tedy byl hospodářského charakteru, ale zároveň měl charakter politický, protože byla vyřešena i otázka zachování míru v Evropě. Dalším cílem bylo zefektivnění evropských ekonomik. Byla tu tedy snaha o vytvoření hospodářské světové velmoci. V pozdější době byli kvůli Studené válce snahy politiků o rozšíření této integrity, například o vojenskou, ale společnost to odmítla, proto pozdější integrace evropských států byla čistě hospodářská.

Dalšími organizacemi, které vznikly za účelem větší hospodářské propojenosti, bylo Evropské hospodářské společenství a Evropské sdružení pro atomovou energii. Tyto organizace prohloubily ekonomickou integraci členských zemí.

V Bruselu 8. dubna 1965 byly podepsány takzvané Slučovací smlouvy, které spojily orgány organizací ESUO, EHS a EUROATOM. V roce 1986 byl podepsán Jednotný evropský akt, který vytváří koncepci jednotného vnitřního trhu.⁵⁶

V této kapitole jsou popsány jedny z největších obchodních a částečně politických organizací v historii lidstva, které ovlivňovaly a ovlivňují životy lidí po celém světě. Zajímavé na každé z nich je jejich charakteristický vývoj a vznik. Zajímavostí je také to, že hospodářské organizace západních států, byly konkurenční organizace RVHP, takže spolu vlastně soupeřily a zároveň vlastně ani přímo nemohly,

⁵⁴ Dušek Jiří, přednáška Historie a organizace Evropské unie, Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2009,[online], [citováno 12.2 2010] Dostupné na: <https://home.vsers.cz/infodisk/dusek/HOEU/P%20f8edn%20e1%20b9ky/HOEU-1.pdf>

⁵⁵ Dušek Jiří, přednáška Historie a organizace Evropské unie, Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2009,[online], [citováno 12.2 2010] Dostupné na: <https://home.vsers.cz/infodisk/dusek/HOEU/P%20f8edn%20e1%20b9ky/HOEU-1.pdf>

⁵⁶ Peterková D., Vysoká škola evropských a regionálních studií, přednáška úvod do práva Evropské unie, [online],[citováno 12.2 2010]Dostupné na: <https://home.vsers.cz/infodisk/peterkovad/>

protože byly od sebe odděleny, jak politicky, ekonomicky i třeba vojensky prostřednictvím železné opony.

Vznik RVHP měl mnoho důvodů, od ekonomických, humanitárních až po politické. Nejdůležitějším asi důvodem vzniku RVHP byl samozřejmě asi politický, protože Sovětský svaz a Moskva od počátku neměly za cíl nějak humanitárně pomoci ostatním komunistickým státům, vždyť s těmi státy od počátku bojovaly, kvůli tomu že Rusko ať už bylo carské či v tuto dobu komunistické mělo mocenské a imperiální sklony s evropskými státy, hlavně s těmi s kterými sousedí. Moskvě nestačilo, že tyto státy ovládla mocensky a politicky, viz předchozí kapitola, ale chtěla je ovládnout i hospodářsky, aby ještě více byla silná. Zkrátka hlavním důvodem bylo vytvoření mocenského monopolu Moskvy ve Východním bloku. Důkazem tady toho všeho je, když, když Tito a jeho jugoslávští soudruzi chtěli vytvořit takzvanou Balkánskou federaci, jak ji Stalin velice rychle zamítl a Moskva o několik let později po odmítnutí této federace přišla vlastně s úplně stejnou organizací, ale ve vlastní režii.

4 Nato a Varšavská smlouva

Nato a Varšavská smlouva, dvě vojenské organizace v době Studené války si navzájem konkurovaly tak, že by se tato konkurence dala přirovnat k těžítům na mističkách vah, přičemž každé z těchto těžítek chtělo převážit tu druhou ve svůj prospěch. NATO vzniklo, protože západní demokracie v Evropě a USA po Druhé světové válce museli čelit rozšiřování komunismu a moci Sovětského svazu v čele se Stalinem. Na druhé straně pomyslné barikády vznikla Varšavská smlouva, protože země Východního bloku a Sovětský svaz musel reagovat na vznik NATO, ale hlavním důvodem, proč vznikla Varšavská smlouva, bylo samozřejmě (jako u RVHP) posílení a upevnění moci Sovětského svazu nad svými komunistickými satelitními státy.⁵⁷

4.1 NATO

V letech 1945-1949, tváří v tvář naléhavé potřebě hospodářské obnovy, hleděly západoevropské země a jejich severoameričtí spojenci s obavami na expanzionistickou politiku a praxi SSSR. Poté, co západoevropské vlády splnily svůj závazek, daný ještě za války, zredukovat svou výzbroj a demobilizovat vojska, byly stále více znepokojeny jasnými signály, že sovětské vedení má v úmyslu zachovat svoje vojenské síly v plném stavu. Navíc z vyhlášených ideologických cílů Komunistické strany Sovětského

⁵⁷ Tato kapitola nemá žádnou snahu obhajovat správnost Varšavské smlouvy nebo komunistických ideálů, jde pouze o porovnání různých dob, a jak se jednotlivě v těchto dobách na tyto organizace pohlíželo.

svazu jasně vyplývalo, že výzvy k respektování Charty OSN a mezinárodních úmluv sjednaných na konci války nemohou zaručit státní svrchovanost a nezávislost demokratických států, vystavených hrozbě agrese zvenčí nebo rozvratu zevnitř. Tyto obavy ještě posílilo vnucení nedemokratických forem vlády a potlačení skutečné opozice a základních lidských a občanských práv a svobod v řadě zemí střední a východní Evropy i v jiných částech světa. Od roku 1947 do roku 1949 vyvrcholil tento vývoj řadou dramatických politických událostí. Byly mezi nimi přímé hrozby svrchovanosti Norska, Řecka, Turecka a dalších západoevropských zemí, únorový puč v Československu v roce 1948 a protiprávní blokáda Berlína, jež začala v dubnu téhož roku. Podpis Bruselské smlouvy v březnu 1948 byl projevem rozhodnutí pěti západoevropských států - Belgie, Francie, Lucemburska, Nizozemska a Spojeného království - vytvořit systém společné obrany a posílit vzájemné vztahy takovým způsobem, který by jim umožnil odolat ideologickému, politickému a vojenskému ohrožení jejich bezpečnosti. Následovala jednání se Spojenými státy a Kanadou o vytvoření jednotné Severoatlantické aliance, založené na bezpečnostních zárukách a vzájemných závazcích mezi Evropou a Severní Amerikou. Mocnosti Bruselské smlouvy přizvaly Dánsko, Island, Itálii, Norsko a Portugalsko, aby se staly účastníky tohoto procesu. Jednání vyvrcholila podpisem Washingtonské smlouvy v dubnu 1949 a tím přivedla na svět společný bezpečnostní systém, založený na partnerství těchto dvanácti zemí. V roce 1952 přistoupily ke smlouvě Řecko a Turecko. V roce 1955 se k Alianci připojila Spolková republika Německo a v roce 1982 se členem NATO stalo i Španělsko. Severoatlantická aliance byla založena na základě smlouvy mezi členskými státy, svobodně uzavřené každým z nich po veřejné diskusi a řádném projednání v parlamentu. Smlouva potvrzuje jejich individuální práva, jakož i jejich mezinárodní závazky v souladu s Chartou OSN. Ukládá všem členským státům sdílet rizika a povinnosti, jakož i výhody kolektivní bezpečnosti a vyžaduje od každého z nich závazek nevstupovat v žádné jiné mezinárodní ujednání, jež by mohlo být v rozporu se smlouvou.⁵⁸⁵⁹

Severoatlantická smlouva z dubna 1949, která je právním a smluvním základem Aliance, vznikla na základě článku 51 Charty OSN, který potvrzuje přirozené právo nezávislého státu na individuální nebo kolektivní obranu. Jak praví preambule smlouvy,

⁵⁸ Ministerstvo obrany České republiky, *NATO-vznik* [online] [citováno 12.4 2010] Dostupné na: <http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=2409>

⁵⁹ Ministerstvo obrany České republiky, *NATO-vznik* [online] 2010 [citováno 12.4 2010] Dostupné na: <http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=2409>

cílem spojenců je "podporovat mírové a přátelské vztahy v celém severoatlantickém prostoru". V době podpisu této smlouvy však bezprostředním účelem NATO byla obrana jeho členů proti možnému ohrožení vyplývajícímu z politiky a rostoucí vojenské síly tehdejšího Sovětského svazu.

4.2 Varšavská smlouva

Z iniciativy Sovětského svazu a Polské lidové republiky se sešly účastnické státy moskevské porady z roku 1954 znovu⁶⁰. Posoudily situaci po platnosti pařížských dohod a přijaly v zájmu zachování míru a bezpečnosti v Evropě nezbytná opatření. Pozvání k účasti na poradě bylo odesláno i západním státům, které je však odmítly. Nicméně se porada uskutečnila. Ve dnech 11-14 května 1955 se setkali delegace Albánské lidové republiky, Maďarské lidové republiky, Československé republiky, Bulharské lidové republiky, Rumunské lidové republiky, Německé lidové republiky, Polské lidové republiky a Svazu sovětských socialistických republik v polském hlavním městě.⁶¹ Podrobně analyzovaly mezinárodní situaci a dospěly k jednotnému závěru, že politika členských států Severoatlantického paktu, obnova militarismu v západním Německu a jeho přijetí do svazku NATO vytváří bezprostřední nebezpečí pro mír a bezpečnost národů Evropy i celého světa. Dne 14. května 1955 podepsali účastníci porady kolektivní spojeneckou smlouvu o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci, která do historie vyšla pod názvem Varšavská smlouva. Tato smlouva vešla v platnost o měsíc později. Porada evropských socialistických států ve Varšavě měla mimořádný mezinárodní význam. Potvrdila neochvějnost zahraniční politiky socialistických zemí usilující o vyloučení války, zachování míru a zajištění bezpečnosti národů. Západní propaganda vyvinula nemálo úsilí, aby popřela skutečné cíle a charakter uzavřené smlouvy. Snaží se jí připisovat takový význam, jenž nemá nic společného s obsahem tohoto dokumentu. Proto je nutno uvést základní ustanovení smlouvy a ukázat na její skutečnou podstatu, charakter a principy. Při zakládání organizace Varšavské smlouvy její členové přesně a výstižně vyjádřili cíle spolupráce v rámci tohoto společenství, jež se týkají:

Koordinace zahraničně politické činnosti v boji za společné zajištění bezpečnosti členských států, za zachování míru v Evropě a na celém světě.

⁶⁰ Vladimirov S., Těplov L., *Varšavská smlouva a NATO dva směry dvě politiky*, Nakladatelství Naše vojsko, Praha 1980, strana 33

⁶¹ Oddělení propagandy a agitace úV KSČ, *Fakta a argumenty Varšavská smlouva- pevná záštita socialismu a míru*, Rudé právo duben 1980, strana 4

Spolupráce členských států při obraně a společné ochraně jejich svrchovanosti a nezávislosti k nejúčinnějšímu odporu proti jakýmkoliv agresivním projevům imperialismu.

O cílech organizace Varšavské smlouvy při příležitosti oslav padesátiletého výročí vzniku SSSR L. I. Brežněv prohlásil, že byla tato organizace vytvořena, aby čelila hrozbě imperialismu a agresivním vojenským blokům vytvořeným imperialismem.⁶²

Varšavská smlouva má preambuli o jedenácti smluvních člancích. Preambule zdůrazňuje, a to je zvláště významné, úsilí členských států vytvořit kolektivní systém bezpečnosti v Evropě za účasti všech evropských států, bez ohledu na jejich společenské či státní zřízení. Současně ukazuje preambule, že v důsledku ratifikace pařížských dohod se zvýšilo nebezpečí nové války a ohrožení bezpečnosti mírumilovných států. První článek stanovuje závazky smluvních stran zdržovat se ve svých mezinárodních vztazích hrozby silou nebo jejího použití a urovnávat své mezinárodní spory mírovými prostředky, aby nebyl ohrožován mezinárodní mír a bezpečnost. V druhém článku smlouvy vyjadřují signatářské státy připravenost účastnit se v duchu upřímné spolupráce všech mezinárodních jednání, jejímž cílem je zajistit mezinárodní mír a bezpečnost a plně poskytnout své síly pro uskutečnění těchto cílů. Současně obsahuje odhodlání smluvních stran přijímat opatření k všeobecnému snížení zbrojení a k zákazu zbraní hromadného ničení. Na příkladu tohoto článku, a nikoli jen na tomto, je patrný principiální rozdíl cílů Varšavské smlouvy a Severoatlantického paktu. Zatímco dokument Varšavské smlouvy zavazuje její členské státy k aktivnímu úsilí k prosazení uvolňování mezinárodního napětí a vyřešení otázek odzbrojení, pak smlouva o Severoatlantickém paktu prakticky ukládá smluvním stranám zvyšovat závody ve zbrojení trvalým a efektivním rozvojem vlastních sil. Třetí článek smlouvy ukládá radit se spolu v každém případě, kdy podle mínění kteréhokoli z nich bude hrozit ozbrojený útok proti jednomu státu nebo několika státům zúčastněným na smlouvě. O výlučně obraném charakteru organizace Varšavské smlouvy svědčí i ta skutečnost, že smlouva si klade za cíl poskytnout pomoc jeho účastníkům ozbrojenou silou pouze v případě sebeobrany před agresivním útokem. V pátém článku se hovoří, že všechna obranná opatření smluvních stran si kladou za cíl, aby byla uchráněna mírová práce jejich národů, zaručena nedotknutelnost jejich hranic a zajištěna ochrana před možnou

⁶² Vladimirov S., Těplov L., *Varšavská smlouva a NATO dva směry dvě politiky*, Nakladatelství Naše vojsko, Praha 1980, strana 33

agresí. Smlouva vyžaduje od všech jejích účastníků a od každého státu zvlášť napomáhat upevňování všeobecného míru a bezpečnosti. Převzetí jakýchkoli závazků smluvních stran, jež mají útočný charakter, je neslučitelné se setrváním ve smlouvě. Z tohoto důvodu se státy zavazují do takových koalic a spojení nechodit a neuzavírat v tomto směru žádné dohody, jejíž cíle jsou v rozporu s ustanovením smlouvy (článek sedmý). Tato formulace, obvyklá pro mnohé politické dohody a svazky, má ve smlouvě zvláštní význam, neboť požaduje, aby závazky států, vyplývající z jiných smluv, nebyly v rozporu s jejím mírovým posláním. Jedenáctý článek předpokládá, že bude-li v Evropě vytvořen kolektivní systém bezpečnosti a uzavřena celoevropská dohoda, pozbude smlouva podepsaná ve Varšavě na platnosti. To názorně a přesvědčivě dokazuje její mírový charakter. Socialistické státy znovu potvrdily, že ve vztazích s evropskými kapitalistickými státy usilují pouze o jeden cíl - o mírové soužití a vytvoření kolektivního systému evropské bezpečnosti. Smlouvy, na nichž je založen Severoatlantický pakt a další západní bloky, žádné takové ustanovení neobsahují. Organizace Varšavské smlouvy je svými cíli a zaměřením vojenskopolitickým svazkem nového typu. Má výlučně obranný charakter. Navíc je aktivním faktorem upevňování míru. Jak smlouva, tak konkrétní činnost jejích účastníků jsou prodchnuty ideály míru a bojem proti nebezpečí války, které plně odpovídají samotné podstatě socialistického zřízení.⁶³

Země socialistického společenství sdružené ve Varšavské smlouvě vedou aktivně a na široké frontě boj za odvrácení války, za udržení míru, za zastavení hořčnatého zbrojení, zejména jaderného, za doplnění politického uvolnění vojenským. Významnou součástí rozsáhlého mírového úsilí a zápasu proti reakčním silám imperialismu, které se snaží zmařit uvolnění a zastavit pokrokový revoluční proces, se stala i nová mírová iniciativa Sovětského svazu.

Z vlivu Sovětského svazu nebylo úniku ani odchýlením od předepsaného programu, což naznačuje 21. srpen 1968 a obsazení Varšavskou smlouvou Československa. Sovětské jednotky od té doby měly své základny i v naší zemi.

Závěr.

V bakalářské práci je stručně charakterizováno období studené války. Bylo zjištěno, jak bylo možné, že se v zemích východní a střední Evropy, které před Druhou světovou válkou byly považovány za země demokratické, dostal k moci komunistický

⁶³

system. Zvláště prvorepublikové Československo poskytovalo exil mnohým politickým i rasově pronásledovaným lidem. Jednalo se hlavně o lidi po nástupu Hitlera k moci v Německu v roce 1933. Situace po Druhé světové válce se velice změnila. Východní a střední Evropa byla obsazena sovětskými vojsky. Tomuto všemu předcházela konference Stalina, Churchilla a Roosevelta v Teheránu.

Tímto se země obsazené sovětskými vojsky se dostali do vlivu Sovětského svazu a Stalina. Práce popisuje jakým způsobem to v které zemi východní a střední Evropy to probíhalo.

Tato práce objasnila, jak se Sovětský svaz mohl zmocnit na několik desetiletí střední a východní Evropy. Bylo to prostřednictvím nejen mohutných sovětských armád na území jednotlivých obsazených států, ale i díky mezistátních organizací jako byla například RVHP či Varšavská smlouva.

Seznam literatury

1. ADAMS, S. *Moderní historie světa*. Čestlice : Rebo productions CZ, spol. s.r.o., 1999. 250 s. ISBN 978-80-255-0313-3.
2. AYKROYD, P. *Slavné osobnosti*. Praha : Svojtka a Co, 2002. 383 s. ISBN 80-7237-602-0.
3. DANICS, Štefan. *Přednáška Bezpečnostní politika ve veřejné správě*. Vysoká škola evropských a regionálních studií , 2010.
4. DUŠEK, Jiří. *Přednáška Historie a organizace Evropské unie*. Vysoká škola evropských a regionálních studií : Vysoká škola evropských a regionálních studií, o.p.s., 2008. 343 s. Dostupné z WWW: <<https://home.vrsers.cz/infodisk/dusek/HOEU/P%20f8edn%20e1%20b9ky/HOEU-1.pdf>>. ISBN 978-80-86708-32-4.
5. BIERMANN, K.; HANUS, F. *Kronika lidstva*. Praha : Fortuna Print, 1992. 1247 s. ISBN -80-7153-039-5.
6. JUDT, T. *Poválečná Evropa Dějiny od roku 1945*. Praha : Slovart, 2008. 986 s. ISBN 978-80-7391-025-9.
7. LEHÁR, B. *Rada vzájemné hospodářské pomoci*. Praha : Svoboda, 1989. 185 s. ISBN 80-205-0056-1.
8. NÁLEVKA, V. *Horké krize studené války*. Praha : Vyšehrad, 2010. 196 s. ISBN 978-80-7429-011-4.
9. Oddělení propagandy a agitace ÚV KSČ. *Fakta a argumenty Varšavská smlouva- pevná záštita socialismu a míru*. Praha : Rudé právo, 1980. 90 s.
10. PAČENKA, M.; LUNÁK, P. *Encyklopedie moderní historie*. Praha : Libry, 1999. 653 s. ISBN ,978-80-85983-95-1.
11. SERVICE, R. *Soudruzi*. Praha : Argo, 2009. 482 s. ISBN 978-80-257-0105-8.
12. VLADIMIROV, S.; TĚPLOV, L. *Varšavská smlouva a NATO dva směry, dvě politiky*. Praha : Naše vojsko, 1980. 156 s.

Seznam elektronických zdrojů

1. CHURCHIL, W. *Euroskop.cz* [online]. Curych : 19.9 1946 [cit. 2.8 2010]. Euroskop.cz věcně o Evropě. Dostupné z WWW: <<http://www.euroskop.cz/8613/10951/clanek/spojene-staty-evropske>>.
2. *ČT24.cz* [online]. 2010 [cit. 2010-02-08]. Česká televize 24. Dostupné z WWW: <<http://www.ct24.cz/svet/24837-nagasaki-druhy-cil-po-hirosime/>>.
3. KAPLAN, K.; ŠPIRITOVÁ, A. *Fronta.cz* [online]. 29.1. 2003 [cit. 2010-05-05]. Fronta.cz Druhá světová válka. Dostupné z WWW: <<http://www.fronta.cz/dokument/soudruh-stalin-rekl>>.
4. MACH, V. *Totalita.cz* [online]. 1999 [cit. 2010-08-02]. Totalitacz. Dostupné z WWW: <<http://www.totalita.cz/vysvetlivky/vrsr.php>>.
5. Ministerstvo obrany České republiky. *Army.cz* [online]. 2004 [cit. 2010-04-12]. Ministerstvo obrany české republiky. Dostupné z WWW: <<http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=2409>>.

6. NORMAN, F. *Fronta.cz* [online]. 2005 [cit. 2010-04-11]. Fronta.cz druhá světová válka. Dostupné z WWW: <[http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:0ctQ4UWI2kgJ:www.fronta.cz/kniha/friedman-studena-
valka+definice+studen%E9+v
%E1lky&cd=1&hl=cs&ct=clnk&gl=cz&lr=lang_cs](http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:0ctQ4UWI2kgJ:www.fronta.cz/kniha/friedman-studena-valka+definice+studen%E9+v%E1lky&cd=1&hl=cs&ct=clnk&gl=cz&lr=lang_cs)>.
7. PETERKA, J. *EArchiv.cz* [online]. 1994 [cit. 2010-02-12]. Archiv článků a přednášek Jiřího Peterky. Dostupné z WWW: <<http://www.earchiv.cz/a94/a404c501.php3>>.
8. Informační centrum OSN . *Osn.cz* [online]. 2005 [cit. 2010-02-12]. Informační centrum OSN v Praze. Dostupné z WWW: <<http://www.osn.cz/system-osn/specializovane-agentury/?i=125>>.
9. Šedivý J., *Válka* [online], [citováno 12.4 2010] Dostupné na: www.kap.zcu.cz/opory/studijni_texty/kniha_stat_prostor/kap-Sedivy.doc
10. TRUMAN, H. *Smsjm.vse.cz* [online]. 12,3, 1947 [cit. 2010-04-12]. PROJEV PREZIDENTA USA H. S. TRUMANA V KONGRESU. Dostupné z WWW: <<http://smsjm.vse.cz/wp-content/uploads/2008/10/sp15.pdf>>.